

Kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika s naglaskom na nastavu sintakse

Fabijanac, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:668934>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-27**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Engleskoga jezika i
književnosti

Monika Fabijanac

**Kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika s naglaskom na nastavu
sintakse**

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Vesna Bjedov

Osijek, 2020.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Engleskoga jezika i
književnosti

Monika Fabijanac

**Kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika s naglaskom na nastavu
sintakse**

Diplomski rad

Humanističke znanosti, Interdisciplinarne humanističke znanosti, Metodike
nastavnih predmeta humanističkih znanosti

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Vesna Bjedov

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 2. rujna 2020.

Monika Fabjanac, 012222518

ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Pojam kreativnosti	3
3. Kategorije kreativnosti.....	4
4. Uloga nastavnika i učenika u poticanju kreativnosti	5
4.1. Nastavnikova uloga u poticanju kreativnosti	5
4.2. Učeničeva uloga u poticanju kreativnosti.....	8
5. Poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika s primjenom u nastavi sintakse	9
5.1. Razredni ugođaj u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika	10
5.2. Oblici rada u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika.....	11
5.3. Metodički postupci u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika s primjenom u nastavi sintakse.....	12
5.4. Dramski postupci kojima se potiče kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika s primjenom u sintaksi.....	16
5.5. Nastavni izvori u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika	19
6. Metodički sustavi kojima se potiče kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika.....	19
6.1. Problemsko-stvaralački sustav u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika s primjenom u nastavi sintakse	20
6.2. ERR sustav u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika s primjenom u nastavi sintakse	21
7. Nastava sintakse u osnovnoj i srednjoj školi	23
7.1. Nastava sintakse u osnovnoj školi.....	23
7.2. Nastava sintakse u srednjoj školi	25
8. Metodologija istraživanja.....	26
8.1. Predmet i cilj istraživanja.....	26
8.2. Uzorak istraživanja	26
8.3. Instrument istraživanja	27
9. Rezultati i rasprava.....	28
9.1. Kreativnost nastave hrvatskoga jezika	28
9.2. Nastavnikovo poticanje učenika na kreativnost	31
9.3. Prihvatanje učeničkih mišljenja i novih ideja.....	33
9.4. Održavanje nastave hrvatskoga jezika izvan učionice	34

9.5. Kreativnost nastave sintakse	36
9.6. Primjena različitih metoda i postupaka u nastavi sintakse	38
9.7. Rad u paru u nastavi sintakse	40
9.8. Skupinski rad u nastavi sintakse.....	41
9.9. Mogućnost kreativnog izražavanja učenika u nastavi sintakse	41
10. Zaključak	43
11. Literatura:	45
12. Prilozi	48

Sažetak

U ovome radu govori se o kreativnosti u nastavi sintakse hrvatskoga jezika, ali i o kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika općenito. Cilj je ovoga rada razložiti pojam kreativnosti te ispitati kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika s osobitim obzirom na sintaksu.

Na početku se govori o pojmu kreativnosti te o ulozi nastavnika i učenika u procesu kreativnosti. Zatim su navedeni oni čimbenici koji potiču kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika te se raznim primjerima naglasak stavlja na nastavu sintakse hrvatskoga jezika. Tako se govori o razrednom ugođaju, oblicima rada, metodičkim i dramskim postupcima, nastavnim izvorima i metodičkim sustavima koji mogu pospješiti učeničku kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika. Naposljetku, poglavljem o sintaksi pojašnjava se što obuhvaća nastava sintakse u osnovnoj, a što u srednjoj školi.

Istraživački dio rada bavi se analizom rezultata anketnog upitnika čiji je uzorak činio 41 učenik. Ispitani učenici anonimno su izražavali svoje stavove o različitim tvrdnjama brojučano i opisno. Rezultati istraživanja pokazuju da je nastava hrvatskoga jezika često kreativna, ali da učenicima smeta primjena istih oblika i metoda rada. Prema rezultatima ankete, učenici se imaju priliku kreativno izraziti i u nastavi sintakse. Ipak, svojim su stavovima učenici pokazali i da su ponekad nezadovoljni te su i sami predlagali mogućnosti za napredak.

Ključne riječi: kreativnost, hrvatski jezik, učenik, nastavnik, sintaksa

1. Uvod

Kreativnost je pojam koji se intenzivnije počeo istraživati tek u dvadesetom stoljeću, a danas iznimno značenje ima u odgoju i obrazovanju.

Cilj je ovoga rada razložiti pojam kreativnosti te ispitati kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika s osobitim obzirom na nastavu sintakse. U odnosu na definirani cilj, diplomski će rad biti podijeljen na teorijski i istraživački dio.

U teorijskom dijelu rada obuhvatit će se pojam kreativnosti te različite kategorije koje su važne za nastavu. Zatim će se govoriti o poticanju kreativnosti u nastavi. Ovdje će biti riječi o čimbenicima koji utječu na poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika, ali i nastavi općenito. S jedne strane, prikazat će se na koji način nastavnik može poticati učeničku kreativnost, a s druge strane, ukazat će se i na situacije koje mogu sputavati ili ograničiti učeničku kreativnost. Zatim će se objasniti aktivna uloga učenika u nastavi, odnosno na koje načine učenik može doprinijeti poticanju vlastite kreativnosti. Osim učenika i nastavnika, ulogu u poticanju kreativnosti imaju i razredno ozračje, prostor u kojemu se nastava odvija, ali i oblici rada koji se u nastavi primjenjuju pa će i ti čimbenici biti detaljnije obrađeni. Također, primjena različitih metodičkih postupaka uvelike može pospješiti učeničku kreativnost, stoga će u radu biti istaknuti oni metodički postupci koji mogu potaknuti učeničku kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika, a posebno u nastavi sintakse. U posebnom potpoglavlju opisat će se dramski metodički postupci kojima se nastava sintakse može učiniti kreativnom. Nadalje će biti pojašnjeno kako se strip, TV i radio-emisije mogu primijeniti u nastavi hrvatskoga jezika u svrhu poticanja kreativnosti. Budući da se kreativnost može poticati i primjenom metodičkih sustava, u posebnom će se poglavlju razmotriti problemsko-stvaralački sustav i ERR sustav kojim se potiče kritičko mišljenje. Teorijski dio diplomskoga rada bit će zaokružen poglavljem o nastavi sintakse u kojemu će se posebno prikazati što obuhvaća nastava sintakse u osnovnoj, a što u srednjoj školi.

U istraživačkom dijelu rada najprije će se objasniti metodologija istraživanja čijim će instrumentom biti anketni upitnik, zatim predmet i cilj. Nadalje će se opisati uzorak učenika obuhvaćenih upitnikom te način njegova provođenja. U posebnom će se poglavlju prikazati rezultati istraživanja u brojčanim i postotnim omjerima te obrazloženja učeničkih odgovora. Rasprava će biti također dijelom ovoga poglavlja.

Na kraju će rada biti istaknut zaključak u kojemu će se osim najvažnijih spoznaja o kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika s posebnim naglaskom na nastavu sintakse biti navedene i implikacije za nastavnu praksu te neka nova buduća istraživanja.

2. Pojam kreativnosti

Kreativnost je vrlo složen pojam za koji postoji velik broj definicija. „Riječ *kreirati* nastala je iz latinske riječi *creare* što znači proizvoditi stvari koje nisu prije postojale ili stvarati. Na temelju te riječi nastala je suvremena riječ *kreativnost* koja upućuje na moć stvaranja, izumljivanje ili proizvodnju.“ (Bognar, 2010: 2)

Proučavanje kreativnosti započelo je sredinom dvadesetog stoljeća kada je Joy Paul Guilford podijelio ljudsko mišljenje na divergentno mišljenje¹, koje se smatra osnovnom karakteristikom kreativnosti, te na konvergentno mišljenje². On je zastupao mišljenje da što je divergentno mišljenje razvijenije, to je osoba kreativnija. (Prema: Bognar, Somolanji, 2012)

Humanisti, za razliku od psihoanalitičara³, polaze od hipoteze da je kreativnost urođena i jedna od glavnih karakteristika svakog bića. Kreativnost je prema humanistima pokazatelj da je osoba u potpunosti razvila svoju ljudskost. (Bognar, 2012)

Različiti autori različito definiraju pojam kreativnosti. Kreativnost je teško definirati jer je ona različita u svakoj državi i mijenja se tijekom godina. Upravo zbog toga nema jedinstvene definicije kreativnosti. (Sawyer, 2006) Jedna od definicija kreativnosti govori da kreativnost obuhvaća razvoj inovativnih ideja koje su korisne i utjecajne. Ta definicija upućuje na to da kreativnost doprinosi promjeni i evoluciji. (Paulus i Nijstad, 2003) Kreativnost je i navika koju posjeduju pojedinci. Takvi su pojedinci navikli tražiti svježije i nove odgovore na probleme umjesto da odgovaraju automatski prateći već postojeće obrasce. (Tan, 2007)

Ipak, neki autori pokušali su doći do zajedničke definicije koja obuhvaća većinu gledišta pa tako jedna od njih kaže da je kreativnost: „...urođena sposobnost svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu na već postojeće stanje bilo u materijalnoj, bilo u duhovnoj sferi (rješenja, ideje, umjetnički oblici, teorije ili proizvodi), da je ta novina originalna, ekonomična i primjenjiva unutar određenoga socijalnog konteksta te da je pozitivno usmjerena.“ (Bognar, Somolanji, 2012: 89)

¹Divergentno mišljenje uključuje stvaranje višestrukih odgovora.

²Konvergentno mišljenje podrazumijeva otkrivanje jednog rješenja problema.

³Psihoanalitičari kreativnost gledaju kao anomaliju koja je više znak bolesti nego zdravlja. To smatraju jer mnogi pisci, glazbenici, pjesnici i slikari često pate od psihičkih poremećaja i imaju suicidalne tendencije. (Bognar, 2012)

3. Kategorije kreativnosti

Kreativnost se može razvrstati u četiri različite kategorije: kreativnu osobu, kreativni proizvod, kreativni proces i kreativnu okolinu:

- a) Svaka osoba posjeduje kreativni potencijal od rođenja, a brojni činitelji⁴ kreativnosti odgovorni su za to hoće li se kreativnost aktualizirati. Prema tome, sve su osobe kreativne na određenoj razini.
- b) Kreativni proizvod podrazumijeva originalnost, korisnost i ekonomičnost za cijelo društvo unutar tehničkih, znanstvenih i drugih područja. Dugotrajnim radom dolazi se do kreativnog proizvoda.
- c) Način stvaranja kreativnog proizvoda obuhvaćen je kreativnim procesom. Kako bi kreativni proizvod nastao, mora se doći do neobičnih ideja te se nove ideje moraju nadograđivati na već postojeće stanje.
- d) Naposljetku, naglašava se i važnost kreativne okoline koju čini društvo u kojemu pojedinac živi te koja potiče ili sputava kreativni razvoj. (Bognar i Somolanji, 2012)

Značajke kreativnosti razlikuju se od osobe do osobe, ali većina njih može biti naučena i odgajana. Takve se značajke kreativnosti također mogu podijeliti u četiri kategorije:

- a) Stvaranje ideja kategorija je koja uključuje sposobnost kreativnog mišljenja, a čije su značajke: originalnost, fluentnost, fleksibilnost i dr.
- b) Produbljivanje ideja kategorija je koja uključuje sposobnost kritičkog mišljenja, a čije su značajke: analiza, sinteza, reorganizacija, evaluacija i dr.
- c) Otvorenost i hrabrost za istraživanje ideja uključuje neke osobne kvalitete koje se odnose na iskustva, samopouzdanje i interese, a značajke su: hrabrost, osjećaj za humor, imaginaciju i fantaziju, prihvaćanje rizika i dr.
- d) Slušanje vlastita *unutarnjeg glasa* uključuje samorazumijevanje i viziju o tome kamo se želi ići, a značajke su: ustrajnost, unutrašnja kontrola, koncentracija, introspektivnost, svjesnost kreativnosti i dr. (Treffinger i sur., 2002., prema: Ivon, Vrsaljko, 2009)

Smatra se da su navedene kategorije kreativnosti primjenjive na svakom pojedincu. „Od prvobitnog shvaćanja da su kreativni samo neki odabrani pojedinci, a da većina ljudi tu osobinu ne posjeduje, došlo se do shvaćanja kako je to jedna od temeljnih ljudskih značajki koja se može

⁴Činitelji koji utječu na takav razvoj kreativnosti su: određene kognitivne karakteristike, ličnost i emocionalne kvalitete te iskustvo tijekom razvoja. (Bognar i Somolanji, 2012)

poticati, odgajati, ali isto tako i potisnuti i onemogućavati. Također, nekada djeci nisu pripisivali kreativnost, a danas se pak smatra kako su sva djeca kreativna.“ (Leitkam, 2009: 155)

Kreativnost je jedna od glavnih karakteristika darovitih učenika, ali ne moraju svi daroviti učenici biti kreativni⁵. (Ivon, Vrsaljko, 2009) Neobičnost i originalnost glavne su kategorije kreativnosti pa se tako smatra da je kreativna ideja ona koja je nova. Međutim, postavlja se pitanje za koga bi ta ideja trebala biti nova. Zbog toga se govori o kreativnosti s malim početnim *k*⁶ koja predstavlja osobnu novost pa je prema tome za dječju kreativnost ključno da su ideje nove za učenike koje ih postavljaju. (Craft, 2001., prema: Leitkam, 2009)

4. Uloga nastavnika i učenika u poticanju kreativnosti

U ovome će poglavlju najprije biti objašnjeno kakvu ulogu ima nastavnik u poticanju kreativnosti. Prikazat će se na koji način nastavnik može pospješiti učeničku kreativnost, ali i na koji ju način može ograničiti ili sputavati. Nakon toga, pojasnit će se uloga učenika u poticanju kreativnosti. Bit će objašnjeno na koji način učenik treba sudjelovati u oblikovanju nastavnoga procesa, kakvu ulogu on ima u suvremenoj nastavi te kakvim učenjem može razvijati kreativnost. Ulogu nastavnika i učenika u poticanju kreativnosti važno je objasniti jer će se ona u daljnjim poglavljima primjenjivati na nastavu hrvatskoga jezika i uže, na nastavu sintakse hrvatskoga jezika.

4.1. Nastavnikova uloga u poticanju kreativnosti

Škola je jedna od osnovnih predispozicija za razvoj kreativnosti iz kreativnog potencijala pojedinca jer je nastava u školi jedinstven i neponovljiv proces. Nastavnik se mora prilagoditi individualnim potrebama učenika i posebnostima svakog razreda kako bi rezultati nastave bili uspješni. (Bognar i Somolanji, 2012)

⁵Jedno se razlikuje od drugog po tome što daroviti učenici ostvaruju iznadprosječne rezultate na produktivan ili reproduktivan način, ali pritom ne stvaraju ništa novo (što je glavno obilježje kreativnosti). (Ivon, Vrsaljko, 2009)

⁶Postoji i kreativnost s velikim početnim „K“ koja predstavlja ideje pojedinaca koji su u određenim područjima, npr. znanost i umjetnost, stvorili nešto novo. (Craft, 2001., prema: Leitkam, 2009)

Nastavnik može uvelike utjecati na učeničku kreativnost. Ako se razmotri nastavnikova uloga u stvaranju kreativnoga pojedinca, tada svakako treba istaknuti da je nastavnik taj koji je „...koordinator, istraživač i savjetnik, koji će kreativno utjecati na učenike prema postignuću individualnih mogućnosti, sposobnosti i samostalnosti djelovanja znanjem, duhom i njihovim ponašanjem kao kulturnih i socijalnih bića.“ (Previšić, 1998., prema: Jukić, 2010) Kreativni je nastavnik inspirator učenika, on učenike potiče da tragaju za nepoznatim i traži više povratnih informacija, kao i razmjenu mišljenja. Takav je nastavnik otvoren za nova kreativna iskustva, surađuje s učenicima, pronalazi nove metode i načine rada, stručno se usavršava i stalno je u potrazi za novim informacijama. (Ivančić, 2009) Zbog toga su nastavničke kompetencije⁷ ključne za razvoj kreativnosti učenika jer sve što nastavnik čini utječe na učenike. To uključuje odnos prema učenicima, količinu kontrole i slobode koju učenici imaju, mogućnosti za rad i suradnju s drugima. Kako bi nastava bila kreativna, nastavnik mora odlično poznavati nastavni proces i proces učenja, kao i nastavne metode i postupke koje će u nastavi primijeniti. Ta kreativna osposobljenost nastavnika ovisi o kvaliteti visokoškolskog obrazovanja, ali i o stručnom usavršavanju. (Jukić, 2010) Zbog toga je svaki nastavni sat drugačiji od prethodnog i o nastavniku ovisi na koji će način ostvariti kreativnost u svakom svom satu.

Nastavnik mora poticati učenike da se aktivno uključe u nastavu i poticati ih izražavanju vlastita mišljenja. Upravo zbog toga nastavnik mora biti svjestan da je za razvijanje nečijih sposobnosti i potencijala potrebno i razvijanje vlastitih pa tako funkcija nastavnika u suvremenom školstvu postaje poučavanje i suradnja s učenicima. (Perić, 2015) Nastavnik treba poticati učenike da je dobro stvarati nove ideje, ali i praviti pogreške jer se individualnost cijeni i potiče. (Perić, 2015) Upravo je zbog toga važno da nastavnik ne prihvaća samo jedan odgovor koji je u skladu s njegovim mišljenjem, već da prihvaća i potiče nove ideje, a pogreške ne kažnjava.

Drugim riječima, „učitelj mora voljeti učenika. I onda kad je neposlušan, drzak, lijen, zaostao, zločest. Ali voljeti učenika ne znači podržavati ga u njegovim manama, u neposlušnosti, lijenosti i zločestoći. Valja tražiti načina koji će učenika poticati da iskoristi i pokaže bolji dio sebe, da otkrije svoje skrivene moći i sposobnosti.“ (Težak, 1996: 81) U takvoj razrednoj atmosferi učenik nastavnika ponekad doživljava kao starijeg prijatelja kojemu može vjerovati. Ponekad će se zbog toga učenici radije povjeriti nastavniku nego roditelju koji često nemaju prava razumijevanja za svoje dijete. (Težak, 1996)

⁷Nastavničke kompetencije prije svega uključuju teorijska i stručna znanja, sposobnosti i vještine koje su osnovni preduvjeti za nastavnički posao.

Za razliku od poticanja kreativnosti, sputavanje je kreativnosti moguće kada nastavnik očekuje samo jedan ispravan odgovor te tako ne uvažava mišljenje i nove ideje učenika, kada ne tolerira učeničke pogreške te ignorira njihove ideje i nova rješenja. To je neispravno jer najveća otkrića u životu dolaze iz novih i jedinstvenih odgovora. Upravo zbog toga treba poticati divergentno mišljenje i prihvaćati različita mišljenja i odgovore. Također, autoritaran stav nastavnika sputava kreativnost učenika, baš kao i njegov naglasak na nastavni program čime učenici ne dobivaju dovoljno vremena za razvoj kreativnosti. Objektivni razlog sputavanja kreativnosti može biti prevelik broj učenika po razredu, nestručnost nastavnika, različita ograničenja rada i dr. (Bognar i Somolanji, 2012) Upravo zbog tih razloga valja primjenjivati pravila koje je postavio Paul E. Torrance. On je smatrao da nastavnici moraju: „uvažavati neobična pitanja, uvažavati maštovite i neobične ideje, pokazati djeci da njihove ideje imaju vrijednost, osigurati vrijeme u kojemu se ne vrednuje, spojiti evaluaciju s uzrocima i posljedicama.“ (Prema: Bognar, 2012: 16) Pritom trebaju izbjegavati stalni nadzor, evaluaciju (učenici postaju zabrinuti oko pitanja je li to što rade ispravno) i pretjerano nagrađivanje (jer ono uskraćuje intrinzičnu motivaciju), pretjerano vođenje (učenici misle da je tada originalnost nepoželjna), natjecanje (učenici ne mogu napredovati vlastitim tempom), manjak izbora aktivnosti i pretjerana očekivanja (često završavaju osjećajem odbojnosti prema određenom predmetu). (Goleman, Kaufman i Ray, 1992., prema: Perić, 2015) Klasično ispitivanje destimulira kreativno ozračje jer je strah u nastavi obilježen ometajućim mislima koje smanjuju usredotočenost na zadatak. Takvim ispitivanjem javlja se strah od neuspjeha i negativna usporedba s drugim učenicima pa te neugodne emocije ometaju kreativan rad. (Jukić, 2010)

Pregršt je načina kojima nastavnik klasično ispitivanje može zamijeniti suvremenijim i individualiziranim pristupom učeniku, a pomoću kojega će dobiti povratnu informaciju i biti u mogućnosti vrednovati učenika. Primjenom različitih metodičkih postupaka tijekom nastavnoga sata, o kojima će više riječi biti u sljedećem poglavlju, nastavnik može učenike vrednovati ne primjenjujući klasičan oblik ispitivanja. Učenici tada uče ili ponavljaju naučene nastavne sadržaje na kreativan način, a može ih se i vrednovati tijekom rada u paru ili skupini. Također, učenici mogu dobiti i priliku samoocijeniti se, tako će i sami promišljati o naučenom te će se usredotočiti na sebe i svoje znanje.

Zaključno, svaki posao može se obavljati kreativno i nekreativno. Razlika je u tome što će u kreativnu poslu čovjek uživati, dati najbolje od sebe i ostvariti sebe. Za razliku od kreativnog, nekreativan posao može značiti nesreću, takav se posao ne voli i izbjegava. Navodi se da ako

nastavnik odabere kreativan pristup, njegov život u školi bit će sadržajan i bogat, a u suprotnom, bit će ljut što je odabrao takav posao. (Bognar, 1996)

4.2. Učeničeva uloga u poticanju kreativnosti

Djeca školske dobi često su okarakterizirana kao kreativna i maštovita, ali nastavnici su ti koji često misle da je učenicima lakše učiti od autoriteta (učitelja). Istraživanja su pokazala suprotno, pokazala su da je učenje na kreativne načine najučinkovitije. (Jukić, 2010) „Škole koje na prvo mjesto stave razvoj kreativnosti svojih učenika umjesto bubanja mnoštva nepotrebnih činjenica imat će smisla dok će ostale biti sve više neučinkovite i često štetne za razvoj učenika, kao i cijelog društva.“ (Bognar, 2010: 1)

Iznimno je važna krilatica učenik – subjekt; učenik je oduvijek bio samo pasivan subjekt u nastavi jer je vođen i pripreman za život nakon škole. Sada se ističe da učenik treba biti aktivan subjekt u nastavi; to znači da on treba biti učenik koji pita, istražuje, problematizira i surađuje s učiteljem u rješavanju zadanih i stvarnih problema. (Težak, 1996) „Kvalitativne promjene u radu suvremene škole temelje se na individualizaciji nastavnoga procesa. Svaki je učenik neponovljiva jedinka, svaki želi biti zamijećen i prihvaćen, svaki želi iskazati stavove i mišljenja, biti saslušan, želi dragovoljno i slobodno sudjelovati u školskim djelatnostima i napokon, svaki učenik želi u školi doživljavati ugodu i zabavu.“ (Lekić i dr. 2007: 16)

Za uspjeh odgojno-obrazovnog procesa ključno je učenikovo ostvarenje većine svojih potreba: za ljubavlju i pripadanjem, moći, samoaktualizacijom, slobodom i zabavom pa je tako učinkovita „...ona nastava u kojoj većina učenika doživljava uspjeh, jer uspjehom zadovoljavamo većinu navedenih potreba.“ (Lekić i dr., 2007: 16) Upravo zbog toga nastavu u suvremenoj školi valja organizirati kao iskustveno učenje u kojemu će nastavnik prihvaćati različite odgovore i nove ideje, a učenici osjećati uspjeh (što će ih motivirati za daljnji rad i napredak).

Suvremena nastava zahtijeva aktivnu ulogu učenika što znači da učenik treba sudjelovati u nastavnom razgovoru, istraživati određene spoznaje i pronalaziti odgovore na problemska pitanja. To znači i da učenik ne treba samo slušati i prepisivati definicije jer tada to nije aktivno učenje. (Matijević i Radovanović, 2011., prema: Bjedov, 2019)

Ipak, i dalje mnogo škola radi prema tradicionalnom obrazovnom sustavu koji ne odgovara djetetovim potrebama nego potrebama društva koje želi oblikovati pojedinca prema unaprijed zadanim obrascima. (Leitkam, 2009) To se potvrđuje nastavnim praksom u kojoj najčešće prevladava memoriranje, reproduciranje i interpretacija na najnižoj razini. Tada se školovanje ne smatra kreativnim procesom jer se u školama greške često kažnjavaju, a konformizam nagrađuje. Učenici pokazuju uniformirano ponašanje i razmišljanje jer ne osjećaju sigurnost pri činjenju grešaka i riskiranju. (Jukić, 2010)

U školama u kojima se potiče kreativnost, a nastavnici vrednuju proces više od proizvoda, vremensko se ograničenje aktivnosti uklanja, a natjecanja i nagrađivanja izbjegavaju kako bi se smanjio stres i anksioznost. Tako se uspostavlja otvoreno ozračje, cijeni se i ohrabruje samoizražavanje i razmjena ideja s učiteljem, ali i između učenika. (Jukić, 2010) Zato se smatra da „...kreativnost može razviti samo ona škola u kojoj se njeguje mišljenje, rasuđivanje, istraživanje, dijalog, rasprava, razmjenjivanje ideja i stvaranje novih ideja, pogleda i postupaka. 'Klasične učionice' tada se pretvaraju u 'radionice' znanja i kreativnosti.“ (Ozimec, 1987., prema: Bognar, Somolanji, 2012: 91). Upravo zbog toga važno je učenike uvrstiti u sudjelovanje i pripremanje nastave. To će pridonijeti boljoj spremnosti učenika za nastavu, ali i povezanosti učenika s predmetom izvan same nastave. Učenik će tada biti motiviran za učenje, a kontinuitet njegova rada bit će održavan. (Bjedov, 2019) Sudjelovanje učenika u pripremanju nastave uvelike pomaže poboljšanju razredne atmosfere. Razredna atmosfera jedan je od čimbenika koji potiče kreativnost u nastavi, a o kojemu će više riječi biti u sljedećem poglavlju kada će se navesti i primjeri uključivanja učenika u proces pripremanja nastave.

5. Poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika s primjenom u nastavi sintakse

U ovome će poglavlju biti objašnjeni oni čimbenici koji pomažu potaknuti kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika. Najprije će biti objašnjeno kako razredni ugođaj i primjena različitih oblika rada može pomoći u poticanju učeničke kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika. Nadalje će se navesti i kako metodički postupci potiču kreativnost u nastavi sintakse hrvatskoga jezika te će se izložiti primjeri metodičkih, a zatim i dramskih postupaka koji potiču učeničku kreativnost, s naglaskom na primjenu u nastavi sintakse hrvatskoga jezika. Bit će objašnjeno i kakvu ulogu u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika imaju različiti izvori.

Kako bi se naglasak stavio na nastavu sintakse hrvatskoga jezika, u svim će se potpoglavljima navesti primjeri koji se mogu primijeniti u nastavi sintakse hrvatskoga jezika.

5.1. Razredni ugođaj u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika

Od iznimne je važnosti razredni ugođaj u stvaranju i poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika. Razredni ugođaj povoljan za razvijanje kreativnosti sadrži sljedeće karakteristike: „...predviđanje, iščekivanje i očekivanje (stvaranje situacija motivirajućih za učenike), relevantnost (u nastavu uključiti sve kulturalne, rasne, socijalne i dr. osobnosti pojedinoga razreda, osobna iskustva i osjećaje, potaknuti osjećaje korisnosti), postignuće (imati visoka očekivanja i povjerenje u učenikove sposobnosti) i zadovoljstvo (postignuća rezultiraju osjećajem zadovoljstva učenika.“ (Jeffrey i Woods, 2003., prema: Bognar, Somolanji, 2012: 91). Stvaranje opuštenog ugođaja u razredu povećava rezultate učenika jer se oni tada osjećaju slobodnijima doći do rješenja na neuobičajeniji, kreativniji način. (Začlona, u: Bognar, 2009)

Opušten razredni ugođaj ostvarit će se i ako učenik sudjeluje u pripremi nastave hrvatskoga jezika. Učenik može sudjelovati, primjerice, u pripremanju gramatičkoga domina. Tako će izraditi domino kocke od papira ili drugoga materijala koje će donijeti na nastavu i primijeniti u jezičnoj igri. (Bjedov, 2019) Navedeni primjer potvrđuje da je kreativan odgoj ostvariv jedino u ozračju povjerenja i suradnje između odraslih (nastavnika, roditelja, voditelja) i učenika jer će se jedino tada učenici osjećati slobodnima sudjelovati u kreativnom procesu. (Nola, 1987) U nastavi sintakse hrvatskog jezika domino kocke mogu sadržavati sintagme kao primjerice: *...i promatra izlazak sunca.; Ana se budi vrlo rano...; Svako jutro; / kada su se Ivan i Matej; Bilo je već kasno...; svojim čamcem...; zaputili u ribolov.*, koje učenici trebaju spojiti u rečenice.

Dio kreativnosti je i humor jer se kreativnost najbolje postiže u opuštenom ozračju. Društvo često pripisuje negativne konotacije uz smijeh tvrdeći da humoru nema mjesta u nastavi. Ipak, humor je usko povezan s kreativnošću jer humor zahtijeva divergentno mišljenje koje je ranije spomenuto kao karakteristično za kreativnost. Humorom će nastavnik stvoriti ugodnu atmosferu u razredu, a učenike poticati na divergentno mišljenje.⁸ (Jukić, 2010) Umjesto traženja jedinstvena rješenja problema, učenicima se može zadati neka pronađu sve ono što je smiješno u

⁸Duhovitost je navika uma da izlazi izvan uobičajenog i poznatog te da aktivno povezuje ideje na različite i neočekivane načine koji ne moraju biti logični i zbog toga je humor obilježje kreativnosti i divergentnoga mišljenja. (Jukić, 2010)

tom problemu, neka pronađu smiješna rješenja. (Bognar, 2010) Tako se, primjerice, u nastavi sintakse učenicima mogu zadati tekstovi humoristična sadržaja u kojima trebaju pronaći rečenice koje ukazuju na smiješnu stranu onoga o čemu govore. Isto tako, učenicima se može zadati kreativan zadatak osmišljavanja viceva u kojima će primijeniti izravni objekt.

Valja razmišljati i o prostoru kao dimenziji kojom se potiče kreativnost. Promjenom prostora mijenja se i razredni ugođaj jer svaku promjenu učenici radosno očekuju i povećavaju zainteresiranost za rad. Nastava ne bi trebala biti smještena uvijek u određenoj učionici nego to može biti i u prirodi, knjižnici, muzeju itd. Učionicu možemo različito opremiti te mijenjati razmještaj stolova. Nastavnici sve više shvaćaju da se kreativnost često ne može ostvariti u učionicama u kojima su klupe „nepomične“ i standardno postavljene. (Stevanović, 1986) Stolovi ne moraju biti jednako postavljeni svaki sat, nastavnik može mijenjati raspored ovisno o oblicima rada koje je za taj sat pripremio. U nastavi sintakse hrvatskoga jezika može se primijeniti metodički postupak *sjedjenje u krugu*, koji će biti opisan kasnije.

5.2. Oblici rada u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika

U suvremenoj nastavi, pa tako i u nastavi hrvatskoga jezika, u kojoj prevladava usmjerenost učenicima, potiču se oni socijalni oblici rada koji ponajprije usmjeruju učenike jedne na druge – skupinski rad, rad u paru – i pridonose razvoju socijalnih vještina te pripremi za život u društvenoj zajednici. Također, kreativnost se postiže i primjenom individualnoga rada kao oblika rada koji potiče učenikovu inicijativnost i samostalnost. Takav rad od učitelja zahtijeva bolju pripremljenost i kreativnost jer je učiteljeva glavna zadaća motivirati i zainteresirati učenike za rad nakon čega odlični rezultati neće izostati. (Ivon, Vrsaljko, 2009)

Rad u paru pouzdan je način suradnje kojim se učenici usredotočuju samo na jednog učenika s kojim surađuju. Dijalogom dolaze do intenzivne razmjene mišljenja, što potiče suradnički rad i poboljšava rezultate učenja. Radom u paru učenici razvijaju bliskost jedni prema drugima jer je za uspješno rješavanje zadataka ključno uzajamno slušanje i razumijevanje. Također, preporuča se da učenici tijekom školske godine sve češće mijenjaju partnere za rad u paru kako bi se postigao što opušteniji razredni ugođaj i što bolja suradnja među učenicima. (Brüning, Saum, 2008)

Osim individualnog rada i rada u paru, skupinski rad također potiče učenike na kreativnost; potiče ih na samoučenje i istraživanje pa se zbog toga takav oblik rada preporučuje što više uključivati u nastavu. Uspješnom organizacijom skupinskog rada učenici će biti izuzetno motivirani i u kraćem će roku svladati više nastavnih sadržaja iz hrvatskoga jezika nego što bi ih svladali učeći samostalno. Takvim će radom razviti i socijalne vještine, međusobnu toleranciju, ali i odgovornost za vlastite učinke. Skupine bi trebale biti sastavljene od učenika različitih interesa i mogućnosti, a ciljevi i uloge jasno definirani kako bi taj oblik rada bio učinkovit. (Ivon, Vrsaljko, 2009) Takve aktivnosti potiču veći broj ideja, a rješavanje problema dolazi od različitih stajališta. (Stevanović, 1986)

5.3. Metodički postupci u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika s primjenom u nastavi sintakse

Razni su metodički postupci kojima se može potaknuti kreativnost u nastavi sintakse hrvatskoga jezika. Tako bi u radu s učenicima u nastavi sintakse hrvatskoga jezika valjalo naglasak staviti na istraživačke zadatke, praktične radove i rješavanje problema koji će razvijati kreativnost, učeničke vještine i razumijevanje. Postoje strategije za rješavanje problema koje polaze upravo iz kreativnosti; takve kreativne aktivnosti uključuju isprobavanje inovativnih rješenja i pronalazak novih ideja. Prosuđivanje i kritičko mišljenje pomoći će donijeti odluku o uspješnosti određene ideje i rješenja. (Perić, 2015) „Nastava hrvatskog jezika pruža mnoštvo mogućnosti za stvaralaštvo, no te se mogućnosti rijetko koriste. Učenici se stvaralaštvom obično bave pri kraju sata ili kod kuće. Kad bi se učenici stvaralaštvom više bavili u školi, imali bi u većoj mjeri priliku pokazati svoje stvaralačke sposobnosti.“ (Leitkam, 2009: 157)

Beskonačan je broj aktivnosti kojima se potiče kreativno mišljenje. Igre riječima, pronalaženje veza i različita uporaba predmeta, igre originalnih odgovora, osmišljavanje i izvođenje pokreta, izmišljanje nastavka priče ili kraja priče i problemske priče samo su neki od primjera aktivnosti kojima se može naći mjesta u nastavi hrvatskog jezika. (Ivančić, 2009) Također, moguće je koristiti: križaljke, mreže, skrivalice, asocijacije, kvizove, mentalne mape, zagonetke, rebuse, igre, zvučne i videozapise, karikature, skice, mimiku, predmete, odjeću, pantomimu, loptu, lutke, kolaž, modele, anegdote, citate, metafore, priče, projekte i simulacije. (Jukić, 2010)

Metodički postupak, **brainstorming** (koji se može prevesti kao *oluja ideja*), ima cilj izmamiti što više kreativnih ideja određene skupine učenika. Takvim metodičkim postupkom učenici se slobodno izražavaju o nekoj temi, prizivaju predznanje i postavljaju pitanja o određenom problemu. Primjena tog metodičkog postupka podrazumijeva nastavnikovo postavljanje pitanja ili pojma na koje učenici izražavaju sve što im *padne na pamet* unutar zadanoga vremena. Izjave se mogu napisati na ploču, a pritom se ne ocjenjuju, niti kritiziraju. (Mattes, 2007) Nastavnik, primjerice, u nastavi sintakse može na ploču zapisati pojam *subjekt* na koji će učenici izraziti svoje mišljenje unutar zadanoga vremena, a zatim će se njihove izjave zapisati na ploču.

Pisani razgovor sličan je *oluji ideja*, samo što partneri komuniciraju pismeno. Također dobivaju temu na koju formuliraju ono što im *pada na pamet*, ali svoje ideje zapisuju, pozivaju se jedni na druge i stvaraju zajednički tekst. Tim metodičkim postupkom nastaje cijela priča ili zbirka natuknica. Postupak se često naziva i *pisanim brainstormingom*. Ovaj postupak daje priliku za razvoj kreativnosti, a potiče i disciplinu jer se odvija u tišini (učenici komuniciraju samo pisanom riječju). (Mattes, 2007) Kao i u prethodno navedenom metodičkom postupku, isti se pojam može zadati učenicima tijekom pisanoga razgovora. Oluja ideja i pisani razgovor najčešće se provode u etapi motivacije.

Putovanje u mašti još je jedan metodički postupak koji se često primjenjuje u etapi motivacije. Njime se u nastavu unosi mirovanje i opuštanje. Dok nastavnik priča priču ili čita tekst, učenici aktiviraju sposobnost predočavanja. Potiče se kreativno osjećanje i razmišljanje. Tako nastavnik učenike može uvesti u temu na originalan način jer se informacije dobivene *putovanjem u maštu* dugoročno zadržavaju. (Mattes, 2007) Nastavnik može pričati priču koristeći se složenim rečenicama koje će biti temom nastavnoga sata.

Metodički postupak **šest mislećih šešira** primjenjuje se za razvoj kreativnosti, kritičkog i analitičkog mišljenja te rješavanja problema i donošenja odluka. Primjenom tog metodičkog postupka mišljenje se dijeli na šest različitih načina⁹ metaforički prikazani šeširima pa se tako svaka situacija istražuje izvan okvira određenog rješenja. (Bognar, 2010) Ovaj se postupak može primijeniti u nastavi sintakse na taj način da se učenicima ponudi isti tekst zasićen proučavanom jezičnom činjenicom koju će svaka skupina analizirati u skladu s bojom šešira. Ako je, primjerice, sintaktička tema priložne rečenice, tada bijeli šešir može utvrditi ukupan broj

⁹Bijeli šešir razmišlja o činjenicama, crveni šešir zanimaju osjećaji i intuicija pa gleda kako će problem utjecati na zajednicu, crni šešir poziva na moguće nedostatke i on je realan, žuti nastoji sve izreći pozitivno i proširuje ideje, zeleni šešir je kreativni šešir i predlaže neočekivane ideje, a plavi je namijenjen razmatranju samog procesa mišljenja te usmjeruje mišljenje drugih. On vraća riječ nekom drugom šeširu kako bi mišljenje vratio u praktičnije okvire. (Bognar, 2010)

priložnih rečenica u tekstu, zatim crni šešir može utvrditi koji su nedostaci ili slaba mjesta primjene priložnih rečenica u tekstu, žuti šešir može istaknuti prednosti primjene priložnih rečenica, zeleni se šešir može usredotočiti na to kako priložne rečenice mogu pridonijeti kreativnost teksta, crveni šešir može analizirati one priložne rečenice kojima se iskazuju osjećaji i na kraju plavi šešir može dati riječ ponovno crnomu ili bijelomu šeširu da bi razgovor vratio u praktične okvire.

Primjenom **umne mape** prikazuju se ideje, informacije i bilješke pomoću razgranatoga crteža. Na sredini lista napiše se kraći naslov središnje teme, a za svaki podnaslov nacrtava se nova grana koja izlazi iz naslova. Crtanje i zapisivanje izvodi se brzo, bez preuređivanja i zaustavljanja. (Bognar, 2010) Umne mape obogaćuju već postojeće znanje proširivanjem i rješavanjem problema, uspostavljanjem sveza između različitih pojmova i problema pa se tako predlaže i rad u paru tijekom pravljenja umne mape jer će tako učenici surađivati i razmjenjivati znanja i ideje. (Začlona, u: Bognar, 2009) „Umne mape izrazito su poticajne i svrhovite u svim područjima nastave hrvatskog jezika, osuvremenjuju nastavu i potiču učenikovu aktivnost. Pogodne su za usvajanje novog, ali i usustavljanje već obrađenog nastavnog gradiva. (...) Uz umne mape u nastavi hrvatskog jezika i književnosti bolje se pamte i usvajaju pojmovi.“ (Ivon, Vrsaljko, 2009: 153) Rečeno je da su umne mape pogodne za usustavljanje već obrađenog gradiva pa se tako u nastavi sintakse ovaj postupak može provesti pri usustavljanju nezavisno ili zavisnosloženih rečenica.

Kockarenje omogućuje pogled na temu iz različitih perspektiva i potiče raznovrsnost ideja. U primjeni ovog postupka učenicima je potrebna kocka na čijim su plohama ispisane natuknice¹⁰ koje služe kao smjernice za razmišljanje. Ovaj se postupak primjenjuje u skupinskom radu, učenici bacaju kocku, odgovaraju na smjernice ili pitanja, razmjenjuju ideje. Nakon toga slijedi razgovor o svakoj perspektivi. (Bjedov, 2019) Ovaj se postupak lako provodi i u nastavi sintakse u višestruko složenim rečenicama:

*„opišite pojam višestruko složene rečenice
usporedite višestruko složenu rečenicu s jednostruko složenom
povežite pojam višestruko složene rečenice s pojmom veznička rečenica
rašćlanite sljedeću višestruko složenu rečenicu na jednostavne/surečenice (...)
objasnite kada je uporaba višestruko složenih rečenica svrhovita, a kada nije*

¹⁰Natuknice sadrže sljedeće smjernice: *opiši, poveži, raščlani, primijeni, za/protiv.* (Bjedov, 2019)

primijenite pravilo o pisanju zareza u zadanoj višestruko složenoj rečenici (...)“ (Bjedov, 2019: 62)

Takozvani **place mat** postupak (*place mat* na engleskom znači *podmetač/predložak*) metodički je postupak koji promiče suradnički rad i omogućuje prikupljanje i uspoređivanje rezultata rada. Učenici su podijeljeni u skupine, svaka skupina dobiva veliki komad papira na kojemu svaki učenik ima svoje polje, a u sredini se nalazi prazan prostor za unos rezultata rada. Učenici u svoja polja individualnim radom bilježe svoje misli o određenoj temi a potom uspoređuju individualne rezultate zakretanjem papira ili mijenjanjem svojih mjesta u smjeru kazaljke na satu. Tada učenici preispituju, izmjenjuju svoje rezultate i dolaze do zajedničkog rezultata koji unose u središnje polje na papiru. (Brüning, Saum, 2008) „Potpuno je pragmatično ustvrditi kako se jasno vidi individualna odgovornost za grupni rezultat. Svaki učenik i učenica odmah prepoznaju čije su koje misli, odnosno u kojem se polju ne mogu pronaći nikakva rješenja. To puno pridonosi suradnji.“ (Brüning, Saum, 2008: 24) Na ovaj se način mogu obraditi različite nastavne jedinice u nastavi sintakse, na primjer: nastavna jedinica *Priložne rečenice*.

Ranije je spomenuto **sjedenje u krugu** kao primjer metodičkoga postupka koji zahtijeva neuobičajeni raspored sjedenja. Učenici i nastavnik sjede u krugu u kojem nema stolova čime se smanjuje distanca u skupini. Nastavnik tada postaje sugovornik koji djeluje partnerski. Svaki sudionik može razgovarati sa svakim, a razgovarati se može o postavljenom problemu, osobnim doživljajima, a mogu se voditi i rasprave. (Mattes, 2007) Tako nastavnik može potaknuti razgovor s učenicima na način da svaka rečenica, primjerice, mora sadržavati glagolski predikat.

Stvaralačko pripovijedanje primjenjivo je u različitim nastavnim predmetima i nastavnim temama. Prvi učenik započinje priču izgovaranjem jedne rečenice i svaki sljedeći učenik nastavlja priču izgovarajući novu rečenicu po svojoj želji. Učenici razvijaju kreativnost sklapajući rečenice, a preporučljivo je da učitelj uputi učenike kako svaka dobra priča ima svoj uvod, zaplet, vrhunac i rasplet. (Lekić i dr., 2007) Ovaj se postupak može primijeniti u nastavi sintakse hrvatskoga jezika tako da učenici moraju kreirati rečenice prema zadanu obrascu. Primjerice, kreiraju rečenice koristeći se kondicionalom prvim ili koristeći se samo nezavisnosloženim rečenicama.

Stvaralački diktat metodički je postupak koji se može primijeniti u nastavi sintakse hrvatskoga jezika i može se povezati s problemsko-stvaralačkim sustavom¹¹. Tako u stvaralačkom diktatu

¹¹O problemsko-stvaralačkom sustavu u službi poticanja kreativnosti govorit će se u poglavlju „Metodički sustavi kojima se potiče kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika“.

učitelj može tekst čitati ikavski/ekavski, a učenici ga trebaju pisati jekavski. Drugi primjer je da učitelj čita tekst s određenim sintaktičkim pogreškama, a učenici trebaju pisati bez pogrešaka. Osim toga, stvaralački diktat može biti i diktat po ključnim riječima ili diktat po slici. Učenici tada pomoću slike ili ključne riječi sastavljaju cjelovite rečenice ili tekst. (Težak, 1996)

Važno je istaknuti da ne postoji određeni broj metodičkih postupaka koji se mogu primijeniti u nastavi sintakse hrvatskoga jezika, ali i nastavi općenito jer se svaki metodički postupak može preoblikovati na način koji nastavniku za taj sat odgovara. Također, nastavnik može kombinirati već poznate metodičke postupke i tako stvoriti neke nove postupke kako bi učenicima nastavu hrvatskoga jezika učinio što zanimljivijom i kreativnijom.

5.4. Dramski postupci kojima se potiče kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika s primjenom u sintaksi

Ranije je spominjano da nastavu valja organizirati kao iskustveno učenje. Dramski postupci omogućuju upravo takvo učenje i zbog toga se i tim metodičkim postupcima može naći mjesta u nastavi sintakse hrvatskoga jezika. „Dramski izraz podrazumijeva svaki oblik izražavanja u kojem su stvarni ili izmišljeni događaji, bića, predmeti, pojave i odnosi predstavljeni s pomoću odigranih uloga i situacija.“ (Lekić i dr., 2007: 13) Neki od nastavnih postupaka primjenjivih u nastavi hrvatskoga jezika su: *voćna salata*, *pletimo mrežu*, *kipovi*, *predmet govori*, *pantomimska igra pogađanja*, *improvizacija na temu* i dr. „Većina opisanih postupaka odnosi se na rad sa skupinom (razredom, dramskom družinom). Takvi su postupci važni jer zajedničkim radom, istražujući vještine i znanja pojedinaca, zadovoljavaju potrebe skupine, ali i svakog njezinog člana.“ (Lekić i dr., 2007: 19)

Dramski postupak **voćne salate** provodi se tako da učenici sjede u krugu i svi imaju dodijeljen naziv voća, a jedan učenik stoji u središtu. Učenik u središtu izgovara naziv voća i tada svi učenici kojima je dodijeljeno ime tog voća zamjenjuju mjesta. Učenik iz središta također zauzima mjesto, a njegovo mjesto (učenika u središtu) zauzima onaj učenik koji nije uspio zauzeti novo mjesto. U nastavi se hrvatskoga jezika učenicima umjesto naziva voća dodjeljuju određeni pojmovi (na primjer: opće imenice, vlastite imenice i zbirne imenice) te se tada oblikuju tri skupine prema zadanim pojmovima kako bi učenici ponovili i usustavili znanje o njima. Nakon toga se ponovno oblikuje krug i započinje igra. (Bjedov, 2019) Primjerice, u

nastavi sintakse hrvatskoga jezika ovaj se postupak može primijeniti tako da se učenicima umjesto naziva voća dodijeli vrsta zavisnosložene rečenice, primjerice: subjektne rečenice, predikatne rečenice i atributne rečenice. Nakon toga oblikuju se tri skupine i učenici u skupini ponavljaju sve što znaju o onim rečenicama koje su dobili: prva skupina o subjektivnim rečenicama, druga skupina o predikatnim i treća skupina o atributnim rečenicama. Potom nastavnik izgovara rečenicu: *Tko rano rani, dvije sreće grabi.* i svi učenici kojima je dodijeljena subjektivna rečenica trebaju prepoznati da se u nastavnikovoj izgovorenoj rečenici radi o subjektivnoj te zamijeniti mjesta.

Dramski postupci **pletimo mrežu** i **dobacivanje loptice** najčešće se primjenjuju pri upoznavanju učenika, ali mogu se prilagoditi i za nastavu sintakse hrvatskoga jezika. Postupkom pletimo mrežu učenici bacaju klupko tako da je svaki učenik povezan pomoću niti s učenikom koji mu je dobio klupko. Klupko se baca dok svi učenici nisu povezani nitima. Isti se postupak koristi i za dobacivanje loptice ili dobacivanje zamišljene loptice samo što tada učenici neće biti povezani nitima. Učenici tada dobacuju lopticu (ili zamišljenu lopticu) slijedeći ista pravila. (Lekić i dr., 2007) Učenici kada dobiju klupko / lopticu / zamišljenu lopticu, trebaju izreći zadanu riječ ili pojam, a igra se za nastavu sintakse hrvatskoga jezika može prilagoditi i tako da učenici moraju izgovoriti glagolsku radnju, određenu vrstu rečenice ili neki drugi sintaktički pojam.

Rad u paru potreban je za provođenje **kipova**; jedan je učenik kipar, a drugi glina. Kipar oblikuje kip (tijelo učenika suigrača) na temu zadanog pojma, radnje, slova itd. (Bjedov, 2019) Kipovi se mogu oblikovati i kako bi opisali radnju zadane rečenice, vezani tekst i dr. Tako se i ovom dramskom postupku može naći mjesta u nastavi sintakse hrvatskoga jezika.

Predmet govori ostvaruje se na način da učenici sjede u krugu, a u sredinu kruga stave određene predmete. Nakon promatranja predmeta opisuju ih u prvoj osobi jednine ili na način koji im je zadan. (Bjedov, 2019) Učenici u nastavi sintakse hrvatskoga jezika mogu opisivati i predmete koristeći se rečenicama u određenom glagolskom vremenu ili koristeći se jednim od stilova hrvatskoga standardnoga jezika, zatim opisivanjem predmeta na narječju, mjesnom govoru i slično.

U **pantomimskoj igri pogađanja** jedan ili više učenika pantomimski opisuju situaciju ili pojam, a drugi moraju verbalno odgonetnuti o čemu je riječ. Primjerice, učenici mogu pantomimski opisivati filmove koji u svom nazivu imaju perfekt, a oni koji promatraju moraju se u svom odgonetanju koristiti perfektom. Onaj učenik koji pogodi rješenje zapisuje ga na ploču, pazeći na

pravilno pisanje perfekta. (Bjedov, 2019) To je samo jedan od načina na koji se ovaj dramski postupak može primijeniti u nastavi hrvatskoga jezika.

Razvijanje kreativnosti ostvaruje se i dramskim postupkom **improvizacije na temu**. Učenici, u parovima ili skupinama, trebaju osmisliti prizor o zadanoj temi i odigrati to bez uvježbavanja. (Bjedov, 2019) Navodi se i primjer improvizacije na temu u nastavi sintakse hrvatskoga jezika koji je nastavnica zadala učenicima: „Televizijska je kuća pozvala nekoliko srednjoškolaca, među kojima ste i vi, da iznesu svoj stav o posuđenicama u hrvatskome jeziku. Osmislite tekst u kojemu ćete (o)braniti stav da posuđenice ne trebaju biti dijelom hrvatskog standardnog jezika. Nakon što sa svojim parom zapišete tekst, prikazat ćete ga ostalima u razredu obraćajući im se kao da ste u televizijskome studiju, a kamere su uključene.“ (Bjedov, 2019: 74)

Korištenje lutaka u nastavi može biti od iznimne koristi u poticanju kreativnosti. „Svijet lutaka jest svijet beskrajne mašte. Dijete se u lutkarskom svijetu obogaćuje spoznajno i emocionalno. Lutkarska scenska umjetnost oplemenjuje svijet i važna je sastavnica odgoja i obrazovanja i nezaobilazna je u stjecanju socijalnih, kulturnih, etičkih i estetskih vrijednosti.“ (Perić Kraljik, u: Bognar, 2009: 144) Lutkarska igra može pronaći svoje mjesto i u predmetnoj nastavi hrvatskoga jezika. Takva igra obogaćuje nastavu unoseći kvalitetniju komunikaciju između učenika i učitelja, ali i među samim učenicima. Lutkarskom igrom učenici stječu konkretna znanja te istovremeno razvijaju kreativnost. Takva igra pridonosi manje stresnom uključivanju djeteta u obrazovni proces. Učitelj u ulozi lutke ulijeva povjerenje i uzbuđenje učenicima, a učenici tada lakše odgovaraju na postavljena pitanja jer im je manje stresno ne znati odgovor ako ga ni lutka ne zna. (Perić Kraljik, u: Bognar, 2009) Jedan od primjera u nastavi sintakse je da učenici lutkarskom igrom uprizore tekst koji je prethodno interpretiran i analiziran na satu književnosti.

Primjena dramskih postupaka, kao i svih drugih metodičkih postupaka, usklađuje se s potrebama nastave, ponajprije s učeničkim potrebama, njihovim zanimanjima i sklonostima, zatim s planiranim ishodima učenja i odabranim nastavnim sadržajima, ali i s raspoloživim prostorom u kojemu je određeni dramski postupak moguće ostvariti.

5.5. Nastavni izvori u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika

Svoju primjenu u nastavi hrvatskoga jezika ima i **strip** kao verbalno-ikonički medij kojim se potiče kreativnost. Obilježje je stripa riječ koja može različito funkcionirati. Riječ u stripu može se uporabiti u obliku dijaloških i monoloških dionica (oskudnih, umjerenih ili obilnih), kao dio predstavljene stvarnosti (plakat, natpis), kao naracijska dopuna crtežima (u natuknicama, umjereno ili opširno), kao stripovne onomatopeje itd. (Težak, 2003., prema: Bjedov, 2019)

Televizijske i radijske emisije mogu se uvrstiti u nastavu hrvatskoga jezika s ciljem poticanja učenikove kreativnosti. One omogućuju brojne stvaralačke aktivnosti. Primjerice, učitelj može učenicima dati listu pitanja za koju će učenici pronaći odgovore gledanjem emisije. U nastavi hrvatskoga jezika učenici tako mogu proučavati primjenu određenog glagolskoga vremena, pravogovor ili nešto treće. (Stevanović, 1986) Međutim, prikazivanje filmova u nastavi smatra se didaktički manje vrijednim sredstvom jer se informacije iz filmova brzo zaboravljaju. (Mattes, 2007) Kreativnom primjenom filmova učitelj može izazvati procese učenja, ali ne može ih zamijeniti. Tako se film može primijeniti u motivaciji, informiranju i zornom prikazivanju. (Mattes, 2007) Iako je manji broj filmova na hrvatskome jeziku koji može biti uključen u nastavu hrvatskoga jezika, svakako je moguće pronaći filmska djela koja mogu biti izvrsnim izvorom u poučavanju hrvatskoga jezika. Primjerice, antologijsko filmsko djelo hrvatske kinematografije *Tko pjeva, zlo ne misli* može naći svoje mjesto u nastavi sintakse pri čemu i sam naslov implicira sintaktički sadržaj (subjektne rečenice, inverzija) te otvara mjesta mnogobrojnim analizama.

6. Metodički sustavi kojima se potiče kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika

Metodički sustavi određeni su svrhom i sadržajem nastavnog predmeta, a ta se svrha nastavnoga predmeta ostvaruje slijedom načina i organizacijskih oblika. Za isti se nastavni predmet ne uspostavlja uvijek ista svrha pa zbog toga postoji različit izbor sadržaja, a time i različit broj metodičkih sustava. (Težak, 1996)

Dva se metodička sustava ističu u poticanju učeničke kreativnosti; to su: problemsko-stvaralački sustav i ERR sustav. U daljnjem će se tekstu govoriti o tim dvama sustavima i njihovoj ulozi u poticanju učeničke kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika.

6.1. Problemsko-stvaralački sustav u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika s primjenom u nastavi sintakse

Problemsko-stvaralački sustav temelji se na načelu stvaralaštva. To znači da učenik treba sam istraživati i otkrivati jezične pojave i zakonitosti, a nastavnik ima ulogu uvođenja učenika u jezično stvaralaštvo. Učitelj će tako biti poticaj i uzor učenicima u njihovim stvaralačkim pokušajima. (Težak, 1996) U tom sustavu učenik je istraživač pred kojim se nalazi određeni jezični problem. Problemsko-stvaralački sustav shvaćen je kao najviši oblik učenja jer u tom obliku učenja sudjeluju svi misaoni procesi u različitim kombinacijama. Učenici će takvim učenjem steći znanje na kreativan način koristeći stalnu kritičku procjenu. (Stevanović, 2003) Također, primjenom tog sustava učenici dolaze do srži problemskog pitanja, samostalno istražuju o problemskom pitanju promatranjem gramatičkih činjenica te uspoređuju gramatičke činjenice analizom i ocjenom njihovih obilježja. (Težak, 1996) „Najčešći oblici gramatičke problemske nastave jesu: 1. promatranje pojedinih gramatičkih činjenica, 2. rješavanje gramatičkih zadataka, 3. ispravljanje jezičnih pogrešaka, 4. školski jezični pokus, 5. stvaranje tekstovnih jedinica prema zadanom gramatičkom uzorku.“ (Težak, 1996: 116) Promatranjem gramatičkih činjenica učenici se osposobljavaju za samostalno analiziranje jezičnog materijala kojim će steći nove jezične spoznaje. Rješavanjem gramatičkih zadataka učenici razvijaju gramatičko mišljenje, a ispravljanjem jezičnih pogrešaka učenici su osposobljeni razlikovati književnojezične od neknjiževnojezičnih i usustavljene od neusustavljenih gramatičkih pojava. Školski jezični pokus učenicima omogućuje da razvijaju sposobnost lingvističkog mišljenja, a stvaranje tekstovnih jedinica prema zadanu gramatičkom uzorku omogućuje učenicima da povežu teoriju i praksu na način da se učenici stavljaju u položaj govornika koji svoje teorijsko znanje primjenjuje u tekstovnu cjelinu. (Težak, 1996) U nastavi sintakse učenici mogu poticati stvaralaštvo i učenje otkrivanjem tako da će zavičajni tekst preoblikovati u standardnojezični ili obratno pa tako i sami mogu otkrivati nastavke, rečeničnu službu ili nešto treće. Drugi primjer može biti da učenici, nakon učenja o mjesnoj rečenici, na zadanomu predlošku otkriju sve o vremenskoj rečenici. (Stevanović, 2003) Ponuđen je i lingvodidaktički predložak¹² za učenje otkrivanjem u problemsko-stvaralačkom sustavu. (Težak, 1996)

¹²Jučer smo cijelo popodne proveli u šumi igrajući se Indijanaca i kauboja. Izviđao sam obalu potoka koji nas je dijelio od neprijatelja. Od vremena do vremena začuo bi se kliktao orla ili ćurlik vuge. To su bili dogovoreni naši i njihovi znakovi. Tiho sam se prikradao kroz grmlje, minutama promatrao gustiš na drugoj obali. Preskočivši potok, zaustavih se pod krošnjom goleme bukve. // Dok sam joj se približavao, primijetio sam dvije duboke zarezotine. Znak suparničkog plemena. Pošto sam sve pomno pregledao, odlučio sam se za akciju. Očito nije bilo vremena za okolišanje. Protivnici će stići ovamo čim se smrkne. Prije nego se oni vrate, moji ratnici moraju zauzeti i utvrditi položaje. (Težak, 1996)

Učenje rješavanjem problema dio je problemsko-stvaralačkoga sustava. Učenici samostalno otkrivaju i istražuju pa na taj način razvijaju kreativne sposobnosti i sposobnosti apstraktnog mišljenja, samopouzdanja i samostalnosti. Tada učitelj organizira i realizira nastavne sadržaje i zadatke, formulira probleme i priprema učenike za korištenje informacija. Glavni je zadatak uočiti problemsku situaciju iz koje će se izdvojiti glavni problem. Taj problem se potom raščlanjuje na uže probleme kako bi se razvio plan rješavanja. Zatim se formuliraju stvaralačke hipoteze, manji se problemi rješavaju kako bi se došlo do rješenja većeg i na kraju se izvodi zaključak te se stečena znanja primjenjuju na novim primjerima. (Ivon, Vrsaljko, 2009) Tim pristupom nastavnik je koordinator, savjetnik i suradnik učenicima. Takva uloga nastavnika već je ranije spomenuta jer je svrhovita u poticanju učeničke kreativnosti te zbog toga ovaj sustav ima značajnu ulogu u suvremenoj nastavi i poticanju kreativnosti.

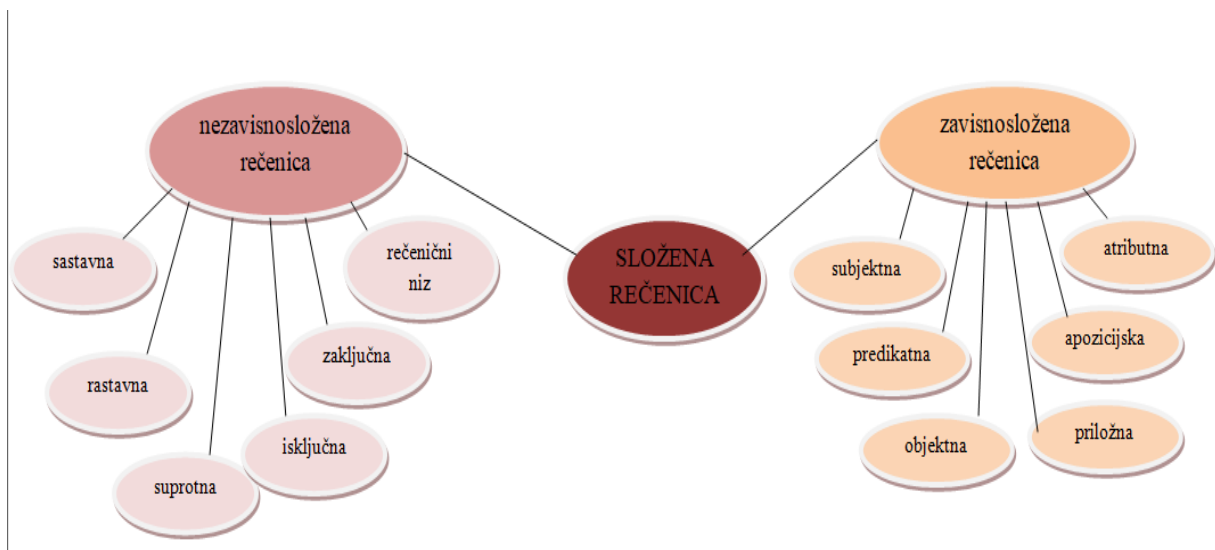
Također, kreativnost se u problemsko-stvaralačkom sustavu potiče tako što učitelj stvara ozračje koje podupire zanimanje učenika i potiče ga na rad, istraživanja se obavljaju svojim tijekom, a raspoloživo je vrijeme elastično jer je učenicima potrebno različito vrijeme za obavljanje zadatka. Učitelj tada treba konstantno vrednovati rezultate svakog učenika i pritom prihvaćati visoki stupanj različita znanja. U nastavi hrvatskoga jezika ovakva nastava može se provesti u svim područjima: književnosti, jezika, jezičnoga izražavanja i medijske kulture. (Ivon, Vrsaljko, 2009) U nastavi sintakse hrvatskoga jezika učenici mogu istraživati probleme o mjestu subjekta ili predikata u rečenicama određenoga teksta, o izboru vrsta riječi u opisu lika i njihovu utjecaju na osobine lika iz teksta ili nekom drugom sintaktičkom problemu.

6.2. ERR sustav u poticanju kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika s primjenom u nastavi sintakse

„Trodijelni sustav poticanja kritičkoga mišljenja jedan je od metodičkih sustava koji napušta tradicionalne oblike poučavanja i potiče kritičko mišljenje učenika. Naziv trodijelni sustav upućuje na tri faze stjecanja znanja: prva je faza evokacija, druga razumijevanje značenja, a treća refleksija.“ (Dvornik, 2014: 9) Takav sustav naziva se još i ERR sustav čiji je sastavni dio poticanje kritičkoga mišljenja. Cilj je tog sustava učenicima ponuditi zanimljive aktivnosti i stvoriti ozračje kojim će se potaknuti kritičko mišljenje. Kratica ERR označuje evokaciju, razumijevanje značenja i refleksiju. U etapi evokacije učenici se prisjećaju svega onoga što znaju ili misle da znaju o temi te oblikovanje tih misli u rečenice koje se mogu zapisati ili usmeno

razmijeniti s drugim učenicima. Time se stvara širi kontekst, pobuđuje zanimanje za temu te svrhovitost njezina istraživanja. Druga etapa je etapa razumijevanja značenja. Učenik u toj etapi dolazi u kontakt s novim informacijama najčešće posredovanih tekstem pa je cilj održati aktivnost i zanimanje postignuto u etapi evokacije. Tijekom treće etape, etape refleksije, dolazi do ovladanosti novim spoznajama, što znači da je učenje obilježeno trajnom dubinskom promjenom. I u ovoj etapi važno je učenikovo razmjenjivanje misli i ideja s drugim učenicima, odnosno raspravljanje o ovladanim spoznajama da bi se stvorile pretpostavke za njihovu primjenu. (Dvornik, 2014) Za ERR sustav karakteristični su mnogobrojni metodički postupci poticanja kritičkoga mišljenja.¹³ Jedan od njih je i *grozd* kao nelinearan oblik oluje ideja koji potiče učenike na otvoreno i slobodno razmišljanje o temi. Njegova strukturiranost poticaj je učenicima na razmišljanje o vezama među pojmovima. (Bjedov, 2019., prema Steele, Meredith, Temple, 1998.) U nastavi sintakse, primjerice, pri usustavljanju složene rečenice učenici mogu oblikovati grozd, primjer (1):

Primjer 1. Grozd

¹³Neki su postupci opisani u prethodnim poglavljima, na primjer: kockarenje.

7. Nastava sintakse u osnovnoj i srednjoj školi

Sintaksa obuhvaća dio gramatike koji proučava odnose među riječima i njihovim oblicima, odnose među spojevima riječi, odnose među rečenicama u složenoj rečenici i odnose među rečenicama u tekstu. Zbog toga se u sintaksi najčešće govori o trima jedinicama: o riječima, spojevima riječi (sintagmama) i o rečenicama. Sintaksa se u prvom redu bavi sintaktičkim odnosima (koji se tiču razmještaja jezičnih jedinica), ali se bavi i paradigmatičkim odnosima (koji se tiču odabira jezičnih jedinica). (Silić, Pranjković, 2007)

Nastava sintakse u osnovnoj i srednjoj školi polazi od načela postupnosti; polazi se od slaganja riječi u rečenici do organizacije vezanoga teksta. Suvremena metodika nalaže *aktivnu nastavu sintakse* kojom se promatraju sintaktičke pojave u funkciji izražavanja, a svaka se sintaktička kategorija promatra u odnosu na iskazani sadržaj. (Rosandić, Rosandić, 1996) „Rečenica je središnji problem nastave sintakse. Aktivna nastava sintakse ostvaruje *unutarnji pristup rečenici*, za razliku od tradicionalne nastave koja je svu pozornost usmjerila obliku rečenice. (...) Svrha je analize rečenice da otkrije smisao koji je rečenicom iskazan i sredstva kojima je taj smisao (sadržaj) iskazan.“ (Rosandić, Rosandić, 1996: 309)

7.1. Nastava sintakse u osnovnoj školi

Prema Rosandić i Rosandić (1996.) nastava sintakse u osnovnoj školi obuhvaća:

...pojam rečenice, rečenice po značenju (...), red rečenica u zavisno složenoj rečenici, subjekt (jedna riječ, subjektni skup, subjektna rečenica), predikat (jedna riječ, predikatni skup, predikatna rečenica), objekt (jedna riječ, objektni skup, objektna rečenica), priložne oznake i priložne rečenice, atribut, atributni skup, atributna rečenica; mnogostruko složena rečenica, riječ kao rečenica; red riječi u rečenici; sročnost, rečenična intonacija. (Rosandić, Rosandić, 1996: 307)

U Republici Hrvatskoj trenutno se nastava Hrvatskoga jezika izvodi prema starim planovima i programima i prema novom kurikulumu. Prvi je Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006.) odnosno Nastavni programi za gimnazije (1995.) Navedeni dokumenti polaze od

nastavnih sadržaja, što znači da su za svaki razred propisani nastavni sadržaji. U osnovnoj školi sintaktički se sadržaji dominantno poučavaju u 7. razredu, primjer (2).

Primjer (2) Sintaktički sadržaji u 7. razredu osnovne škole

Sintaktički sadržaji koji se poučavaju u sedmom razredu osnovne škole su: objekt, priložne oznake, imenički dodatci, zamjenice i njihova uloga u rečenici, jednostavna, složena, nezavisnosložena i zavisnosložena rečenica, izricanje predikata, subjekta, objekta i atributa rečenicom i vrste priložnih rečenica.

S druge strane, kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatskoga jezika jedinstven je dokument za osnovnu i srednju školu koji, za razliku od planova i programa, polazi od ishoda učenja. To znači da su za svaki razred istaknuti odgojno-obrazovni ishodi koji se prema načelu okomito-spiralnoga slijeda¹⁴ povezuju u jednu cjelinu. U opisu je svakog predmeta istaknuta svrha učenja tog predmeta, a nastavni sadržaji proizlaze iz odgojno-obrazovnih ishoda. Odgojno-obrazovni ishodi za nastavu sintakse propisani su za sedmi razred, primjer (3).

Primjer (3) Odgojno-obrazovni ishodi u 7. razredu osnovne škole

„Učenik sluša tekst, izvodi zaključke i tumači značenje teksta. / Učenik piše objektivne pripovjedne tekstove u skladu s temom i prema planu. / Učenik oblikuje tekst i primjenjuje znanja o sintaktičkom ustrojstvu rečenice na oglednim i čestim primjerima.“ (Narodne novine, 2019: 28)

Nastavni plan i program za osnovnu školu (2006.) za svaki nastavni predmet sadrži nastavna područja, teme, ključne riječi i obrazovna postignuća, a kurikulum (2019.) sadrži odgojno-obrazovne ishode, razradu svakog pojedinog ishoda, svaki odgojno-obrazovni ishod prikazan na razini usvojenosti „dobar“ na kraju razreda te preporuke i sadržaje za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda. Dakle, ta se dva dokumenta razlikuju po tome što prvi polazi od nastavnih sadržaja, a drugi od odgojno-obrazovnih ishoda. Kurikulum ne propisuje točno određene nastavne teme i sadržaje, nego ih preporučuje uz odgojno-obrazovne ishode. Ranije je spomenuto da nastavni sadržaji propisani nastavnim programima mogu ograničavati pa i gušiti učeničku kreativnost, stoga drukčiji pristup u kurikulumu može omogućiti nastavnicima veću slobodu i time potaknuti kreativnost.

¹⁴ "Vertikalno-spiralni sustav pokazuje proces izrađivanja pojma dograđivanjem, razvijanjem i proširivanjem istih pojmova u skladu sa spoznajnim mogućnostima učenika koji se provode na različitim stupnjevima odgojno-obrazovnog sustava (vertikalno, iz razreda u razred) i ostvaruju u razvijenijemu obliku." (Rosandić, 2005., prema: Bjedov, 2008: 27).

7.2. Nastava sintakse u srednjoj školi

Razlažući sintaktički sadržaj srednjoškolske nastave hrvatskog jezika, Rosandić i Rosandić (1996.) navode da se nadovezuje na osnovnoškolski te se proširuje novim sadržajima:

...sročnost, sintagma i rečenica, jednostavna rečenica, stilistika jednostavne rečenice, složena rečenica i njezina stilistika, od jednostavne do složene rečenice, članovi rečenice i podređena rečenica, preoblikovanje članova rečenice u podređenu i obratno, sindetske i asindetske rečenice, zamjena sindetskih rečenica asindetskim i obratno, veznička sinonimija, sintaktička sinonimija, gramatički i aktualni plan rečenice, aktualno članjenje rečenice, red riječi u rečenici, red riječi i leksički sastav sastavnica rečenice, red riječi i stupanj semantičke predikacije između sastavnica rečenice, red riječi i intonacija, intonacija složene rečenice i interpunkcija, bitno i nebitno u rečenici s gledišta aktualne obavijesti, načela ispuštanja nebitnog u rečenici, veza iduće rečenice s prethodnom, način vezivanja iduće rečenice s prethodnom, riječi supstituti, vezani tekst, organizacija vezanog teksta (konteksta). (Rosandić, Rosandić, 1996: 308)

Dokument Nastavni programi za gimnazije (1995.) propisuje sintaktičke nastavne sadržaje u trećem razredu srednje škole, primjer (4).

Primjer (4) Sintaktički sadržaji u 3. razredu srednje škole

Sintaktički sadržaji obuhvaćeni u 3. razredu srednje škole su: pojam sintakse, riječi u rečenici, spojevi riječi, tipovi odnosa među sastavnicama spojeva riječi, pojam rečenice i članovi rečeničnog ustrojstva, rečenice po sastavu, sklapanje rečenica i tipovi odnosa među dijelovima rečenica. Također, obrađuje se povezivanje rečenica u tekst, red riječi u rečenici te intonacija rečenice.

Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik (2019.) obuhvaća sintaksu u drugom i trećem razredu srednje škole, primjer (5).

Primjer (5) Odgojno-obrazovni ishodi u 2. i 3. razredu srednje škole

Propisani odgojno-obrazovni ishodi u drugom razredu srednje škole za nastavu sintakse su: „Učenik sluša u skladu s određenom svrhom izlagačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika. / Učenik čita u skladu s određenom svrhom izlagačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika. / Učenik piše izlagačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja. / Učenik analizira rečenice u tekstu i primjenjuje sintaktička znanja pri njegovu oblikovanju. / Učenik uspoređuje organske govore hrvatskog jezika s hrvatskim standardnim jezikom na uporabnoj razini.“ (Narodne novine, 2019: 35-36) Nadalje, za treći razred srednje škole propisuju se sljedeći odgojno-obrazovni ishodi u nastavi sintakse: „Učenik sluša u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika. / Učenik čita u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika. / Učenik

piše upućivačke i raspravljačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja. / Učenik opisuje osnovna obilježja funkcionalnih stilova na tekstu.“ (MZOS, 2019: 39-40)

8. Metodologija istraživanja

Za potrebe ovoga rada provedeno je istraživanje s namjerom utvrđivanja kreativnosti u nastavi hrvatskog jezika s posebnim naglaskom na nastavu sintakse. U nastavku će se opisati predmet i cilj istraživanja, uzorak istraživanja te instrument.

8.1. Predmet i cilj istraživanja

Predmetom je istraživanja kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika s naglaskom na nastavu sintakse. Cilj je utvrditi ostvaruje li se u nastavnoj praksi kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika, posebno u nastavi sintakse te kojim se metodičkim postupcima i socijalnim oblicima rada to postiže. Također je namjera doznati stavove učenika o mogućnostima kreativnosti u nastavi sintakse.

8.2. Uzorak istraživanja

Anketiranje je provedeno na odabranu uzorku koji je obuhvatio 41 učenika iz 20 različitih škola. Sudjelovalo je 8 učenika osmog razreda iz pet različitih osnovnih škola¹⁵ te 33 učenika iz petnaest različitih srednjih škola.¹⁶ Od 33 srednjoškolska učenika, sudjelovalo je 7 učenika prvoga razreda, 9 učenika drugoga razreda, 10 učenika trećega razreda te 7 učenika četvrtoga razreda srednje škole. Od ukupnoga broja ispitanika, 23 ispitanika su muškoga spola, a 18 ženskoga spola. Podatci o uzorku učenika prikazani su u Tablici 1.

¹⁵Osnovna škola Blage Zadre (Vukovar), Osnovna škola “Davorin Trstenjak” (Čađavica), Osnovna škola Eugena Kumičića (Slatina), Osnovna škola Franje Krežme (Osijek), Osnovna škola Sibirskih žrtava (Sibinj).

¹⁶III. gimnazija Osijek (Osijek), Ekonomska i trgovačka škola Ivana Domca (Vinkovci), Ekonomska škola Vukovar (Vukovar), Elektrotehnička i prometna škola Osijek (Osijek), Gimnazija Gaudeamus (Osijek), Gimnazija Petra Preradovića (Virovitica), Gimnazija Vukovar (Vukovar), Graditeljsko-geodetska škola Osijek (Osijek), Industrijsko-obrtnička škola Slatina (Slatina), Srednja škola „Ban Josip Jelačić“ (Zaprešić), Srednja škola Isidora Kršnjavoga Našice (Našice), Srednja škola Jastrebarsko (Jastrebarsko), Srednja škola Marka Marulića (Slatina), Srednja škola primijenjene umjetnosti i dizajna Osijek (Osijek), Strukovna škola Virovitica (Virovitica).

Tablica 1: Uzorak

Uzorak	Broj ispitanika:	Postotak:
Ukupno:	41	100 %
Muški spol:	23	56 %
Ženski spol:	18	44 %
Osnovne škole (osmi razred):	8	19,5 %
Srednje škole (ukupno):	33	80,5 %
Prvi razred srednje škole:	7	17 %
Drugi razred srednje škole:	9	22 %
Treći razred srednje škole:	10	24 %
Četvrti razred srednje škole:	7	17 %

8.3. Instrument istraživanja

Osnovnoškolski i srednjoškolski učenici ispitani su metodološkim postupkom anketiranja. Anketa¹⁷ je bila anonimna i obuhvatila je devet tvrdnja. Prve četiri tvrdnje odnosile su se na kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika, a preostalih pet tvrdnja odnosilo se na kreativnost u nastavi sintakse. Prvom se tvrdnjom tražilo učenikovo izjašnjenje o tome je li nastava hrvatskoga jezika kreativna, drugom tvrdnjom potiče li nastavnik učenikovu kreativnost, zatim prihvaća li nastavnik učenikova mišljenja i nove ideje, potom održava li se nastava hrvatskoga jezika i izvan učionice. Sljedećom tvrdnjom tražilo se izjašnjenje ispitanika o tome je li nastava sintakse kreativna, zatim na koji se način ostvaruje kreativnost u nastavi sintakse, nadalje, ostvaruje li se u nastavi sintakse rad u paru te rad u skupini i na kraju su se učenici trebali izjasniti o tome imaju li mogućnost biti kreativni u nastavi sintakse. Osim o navedenim tvrdnjama, učenici su se u anketi izjašnjavali o svom spolu, školi i razredu koji pohađaju. Također, učenicima su u anketi pojašnjeni pojmovi hrvatski jezik i sintaksa.

Uz sve tvrdnje ponuđena je skala s pet mogućnih odgovora: *nikad (1), rijetko (2), ponekad (3), često (4) i uvijek (5)* pri čemu su učenici trebali odabrati, odnosno zaokružiti jedan odgovor. Uz dio se tvrdnja tražilo i učenikovo obrazloženje odgovora (je li nastava hrvatskoga jezika

¹⁷Anketa se nalazi u prilogu 1.

kreativna, potiče li nastavnik kreativnost kod učenika, prihvaća li nastavnik mišljenje i nove ideje učenika, održava li se nastava hrvatskoga jezika i izvan učionice te je li nastava sintakse kreativna. Anketa će biti u cijelosti analizirana u ovome radu, a sva obrazloženja navedena i interpretirana.

8.4. Način provođenja anketiranja

Anketiranje je provedeno pomoću platforme „Google Obrasci“.¹⁸ Takav je način anketiranja omogućio sudjelovanje učenika iz raznih škola diljem Hrvatske te time omogućio vrlo raznolik i reprezentativan uzorak. Platforma „Google Obrasci“ automatski obrađuje sve podatke te ih prikazuje brojačano i grafički. Moguće je pregledati anketu svakog ispitanog učenika u cijelosti, ali i pregledati rezultate ankete prema anketnim pitanjima (najprije su prikazani svi odgovori ispitanika za prvo pitanje, zatim za drugo itd.) što omogućuje bržu i pregledniju obradu podataka. Anketa se može zaključiti nakon dovoljnog broja ispitanika te je u potpunosti anonimna.

9. Rezultati i rasprava

U ovome će se poglavlju prikazati rezultati istraživanja dobiveni anketnim ispitivanjem. To znači da će se svaka tvrdnja razložiti u posebnom potpoglavlju, prikazati kvantitativno i kvalitativno.

9.1. Kreativnost nastave hrvatskoga jezika

Uz tvrdnju *Naša nastava hrvatskoga jezika kreativna je*, najviše se učenika izjasnilo odgovorom *često*, njih 17 (41 %). Nadalje, 8 učenika (20 %) smatra da je nastava hrvatskoga jezika *ponekad* kreativna, a 7 učenika (17 %) smatra da je to *rijetko*. Isti broj učenika, 7 (17 %), tvrdi i da je nastava hrvatskoga jezika *uvijek* kreativna, a 2 su se učenika (5 %) izjasnila odgovorom *nikada*. Rezultati su prikazani u slici 1.

¹⁸ Ove godine (2020.) učenici zbog pandemije nisu pohađali redovnu nastavu u školi te zbog toga odlazak u školu radi anketiranja učenika nije bio moguć pa je ono provedeno pomoću platforme „Google Obrasci“.

Slika 1. Kreativnost nastave hrvatskoga jezika

Na ovo se pitanje tražilo i obrazloženje odgovora. Čak 37 učenika (90 %) obrazložilo je svoje ocjene te se njihova obrazloženja navode u primjerima (2), (2a), (2b), (2c), (2d), grupirani po vrijednostima koje su za ovu tvrdnju dali.

(2) *nikada*

Na satu nikad ne radimo ništa kreativno. / Uvijek radimo sve lekcije na isti način, koji je prilično dosadan i neoriginalan.

U ovim dvama obrazloženjima vidljivo je kako učenici smatraju da je nastava hrvatskoga jezika suhoparna te da se na njoj ne radi ništa kreativno. Jedan učenik tvrdi i da se nastavni sadržaji uče uvijek na isti način što nikako nije motivirajuće za učenike.

(2a) *rijetko*

Većinom se sve svodi na ponavljanje onog što je već netko negdje rekao ili napisao i divljenje piscima koji su nešto napravili. U nastavi se uče pravila gramatike, ali se učenicima ne da dovoljno prostora da se u tome dobro izvježbaju i koriste stečeno znanje. / Manjak je kreativnosti u radu. / Većinu vremena radimo na isti način, rijetko kad ubacimo nešto novo. / Ne volim gramatiku pa mi je samo ponekad zabavno. / Radi se uvijek po istom principu. Nema nikakvih inovacija ili barem pokušaja da se nastava učini kreativnijom. / Sam način predavanja je rijetko kreativan, zadatci su većinom istog tipa.

Učenici i ovdje uglavnom tvrde da se nastavni sadržaji uče uvijek na isti način te smatraju da bi primjenom različitih načina učenja nastava hrvatskoga jezika bila kreativnija. Jedan učenik smatra i da nemaju priliku koristiti stečeno znanje gramatike jer u nastavi hrvatskoga jezika uče samo pravila. Takav način učenja ne potiče učeničku kreativnost te je vidljivo da su učenici time nezadovoljni.

(2b) *ponekad*

Katkad radimo nešto zanimljivo. / Većinom samo čitamo gradivo iz knjiga. / Ponekad imamo grupni rad. / Nastava je prilično standardna. / Presentacije, plakati i slično. / Ponekad radimo nešto kreativno i zanimljivo, a uglavnom radimo običnu nastavu. / Profesorica koristi istu metodu učenja od početka našeg školovanja.

U navedenim obrazloženjima primjetno je da učenici prepoznaju čimbenike koji potiču učeničku kreativnost pa tako nabrajaju da se u nastavi hrvatskoga jezika ponekad primjenjuje skupinski rad te da se izrađuju *prezentacije, plakati i slično*. Ostali učenici u svojim obrazloženjima ponovno tvrde da se nastavni sadržaji uče na isti način te spominju *običnu i standardnu nastavu* koja ne upućuje na kreativnost i inovativnost.

(2c) često

Često radimo u grupama, istražujemo nove stvari iz knjige ili putem internetskih stranica, gledamo videe, itd. / Kreativna je jer učimo uvijek nešto novo. / Nije baš uvijek jako zanimljivo jer gradivo zahtjeva drugačije, ali profesor se trudi da učenicima bude što zanimljivije. / Moja se profesorica gotovo uvijek trudi čak i ono suhoparno gradivo učiniti zanimljivim i generalno se trudi zainteresirati nas za nastavu. / Često smo umjesto testova iz lektire imali prepričavanja i sudnice. / Sve ovisi kakvo gradivo obrađujemo, ali kada gradivo to dopušta nastava je najčešće kreativna. / Svaki sat je drukčiji od prethodnog i profesorica koristi različite metode da nas nauči i sati nisu dosadni. / Većinom je kreativna. / Nastava nam je super, ali voljela bih više raditi u grupama. / Uvijek kroz stripove, umne mape, kvizove i slično učimo te je tako i lakše. / Najčešće gramatiku učimo kroz kvizove ili igre. / Ima puno zadataka i gradiva i dosta je opširna. / Kreativna je. / Profesori se trude kreativnije provoditi nastavu, raznim projektima, radom u grupi i slično.

Učenici su u svojim odgovorima dali nekoliko primjera zbog kojih smatraju da je nastava hrvatskoga jezika često kreativna. Tako ističu da se često primjenjuje skupinski rad, a jedna učenica napominje da bi voljela više skupinskoga rada u nastavi hrvatskoga jezika čime se može zaključiti da učenici uživaju radeći u paru i skupinama. Spominju se i videozapisi, stripovi, umne mape, kvizovi, igre, projekti te istraživački zadatci koji nastavu čine kreativnom po mišljenju učenika. Nekoliko učenika prepoznaje i ističe trud nastavnika da nastavu hrvatskoga jezika učini kreativnom, čak i kad se radi o *suhoparnom gradivu*.

(2d) uvijek

Nastavnik se trudi prikazati gradivo slikovito i na najzanimljiviji mogući način objašnjava zadanu lekciju. / Nastava je zanimljiva jer kroz lekcije prolazimo na vrlo kreativan način. / Svaki sat je kod naše profesorice zabavan. / Radimo dosta u grupama. / Naša nastavnica jako ulaže truda u svoju nastavu. / Svaki nastavni sat je drugačiji i zanimljiv uz puno kreativnosti. / Mislim da su nastavni sadržaji na veoma dobar, kvalitetan i kreativan način obrađeni, svaki učenik ima pravo izraziti svoje vlastito mišljenje, a istraživanje nam je osnovni cilj kreativnosti...

Iz učeničkih je odgovora ponovno vidljivo da prepoznaju i cijene trud svojih nastavnika koji se trude nastavu hrvatskoga jezika učiniti što kreativnijom. Učenici spominju i to da imaju priliku izraziti vlastito mišljenje te da se primjenjuju istraživački zadatci. Skupinski je rad ponovno spomenut kao oblik rada kojim se potiče kreativnost, a koji se često primjenjuje prema učeničkim obrazloženjima.

9.2. Nastavnikovo poticanje učenika na kreativnost

O tvrdnji *Nastavnik hrvatskoga jezika potiče me na kreativnost*, 16 učenika (39 %) izjasnilo se ocjenom pet koja označuje odgovor *uvijek*. Odgovorom *često* izjasnilo se 10 učenika (24 %), 6 učenika (15 %) izjasnilo se odgovorom *ponekad*, 5 učenika odgovorom *rijetko* (12 %), a 4 učenika (10 %) ocijenila su ovu tvrdnju ocjenom jedan koja označuje odgovor *nikad*. Rezultati su prikazani slikom 2.

Slika 2. *Nastavnikovo poticanje učenika na kreativnost*

Učenici su svoje tvrdnje trebali obrazložiti, a to je učinilo 37 učenika (90 %) te se njihovi odgovori nalaze u primjeru (3), (3a), (3b), (3c), (3d).

(3) *nikada*

Nikad me ne potiče sve radim sam. / Uvijek se sve mora pisati po njihovim pravilima, kreativnost se bilježi kao greška. / Ne potiče. / Moja profesorica me nikad ne potiče na kreativnost.

U navedenim je obrazloženjima vidljivo da tek nekolicina učenika smatra da ih nastavnici ne potiču na kreativnost, oni tvrde da uvijek sve rade sami te da *se sve mora pisati po njihovim pravilima, kreativnost se bilježi kao greška*. Takvo okruženje nije poticajno za učeničku kreativnost te je vrlo demotivirajuće.

(3a) *rijetko*

Jedina kreativna aktivnost su seminari koji sadrže stroge smjernice. / Način predavanja i rješavanja zadataka je uvijek isti. / Ne potiče se baš kreativnost, više se traži točno ispunjenje zadataka. / Ne potiče jer za zadatke koje zadaje kreativnost uopće nije potrebna. / Ne potiče nas na kreativnost. Sav se rad svodi na puno učenja i kompliciranih zadataka.

Učenici ističu da se od njih traži točno ispunjavanje zadataka, što ne ostavlja prostora kreativnosti. Isto tako, spominju i pisanje seminara koji sadrže stroge smjernice, a kojih se učenici trebaju pridržavati. Ponovno se spominje i to da se nastava provodi na isti način što

sputava učeničku kreativnost. Jedan učenik spominje i da se sav rad *svodi na puno učenja i kompliciranih zadataka.*

(3b) *ponekad*

Rijetko me potiče na kreativnost. / Ne baš, profesorica kaže da se potrudimo najviše što možemo. / Nema baš mnogo stvari oko kojih se može biti kreativan jer se i kreativnost u našem školskom sustavu ne cijeni i zanemaruje se.

Iako su malobrojna obrazloženja uz odgovor *ponekad*, svakako nije zanemariva tvrdnja da *nema baš mnogo stvari oko kojih se može biti kreativan jer se i kreativnost u našem školskom sustavu ne cijeni i zanemaruje se.* Učenici se ne bi smjeli tako osjećati jer škola treba biti mjesto koje cijeni i razvija učeničku kreativnost, a ne suprotno. U ovom se radu navelo niz čimbenika koji nastavu hrvatskoga jezika mogu učiniti kreativnom, stoga uvažavajući te, ali i sve druge čimbenike, učenici bi se u školi trebali osjećati slobodnima izraziti svoje mišljenje te razvijati kreativnost. Nastavnicima su na raspolaganju mnogobrojni metodički postupci, izvori, sredstva i pomagala kao i ostali metodički instrumentarij koji mogu primijeniti u odgovarajućem nastavnom satu i time potaknuti učenike na kreativnost.

(3c) *često*

Profesorica ponekad nagradi našu kreativnost, te nas često pohvali i ukaže nam da bismo tako uvijek trebali. / Smatram da smo u kreativnom okruženju te da je takav rad puno bolji. / Potiče nas na kreativnost i želi nas dobro naučiti. / Najviše u obliku eseja koji često pišem. / Nekad dobivamo zadatke stvaralačkog rada i sl., ali mogli bismo i češće. / Ako ne znam, pomogne mi. Ako ne želim, potiče me. / Lekcije su zanimljive i potiču me na razmišljanje i kreativnost. / Često nas potiče na pisanje eseja i proširuje naše znanje i maštu. Radimo slikovne prikaze nekih djela, itd.

Trud nastavnika ponovno se ističe među učeničkim odgovorima. Učenici prepoznaju ulogu nastavnika u poticanju učeničke kreativnosti te spominju da se učenička kreativnost nagrađuje i pohvaljuje. Spominju se i stvaralački zadatci, eseji i slikovni prikazi djela. U učeničkim je odgovorima vidljivo da češće povezuju književnost s kreativnošću pa tako spominju eseje i slikovne prikaze djela, iako se od učenika tražilo izjašnjavanje o nastavi hrvatskoga jezika. To može ukazivati na to da se kreativne metode, postupci i oblici rada češće primjenjuju u nastavi književnosti koju zbog toga učenici češće povezuju s kreativnošću.

(3d) *uvijek*

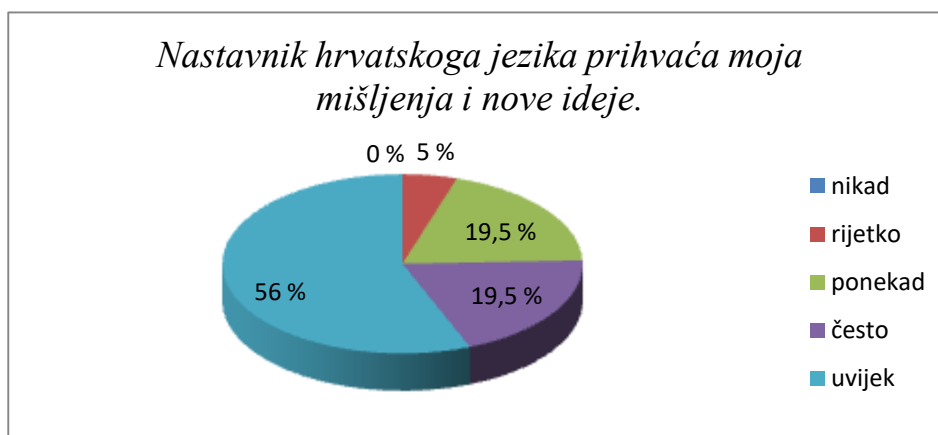
Uvijek nas potiče da radimo bolje i kreativnije radove. / Nastavnik hrvatskoga jezika me potiče na kreativnost jer uvijek primjenom različitih metoda i određenih postupaka iskazuje prema nama zanimaciju za nove nastavne sadržaje. / Nastavnik u radu pokušava sve više poticati nas na kreativnost nakon koje nam podijeli ocjene prema kriteriju kreativnosti. / Profesorica se uvijek trudi objasniti mi građivo i daje dobre primjere zbog kojih mi je lakše shvatiti građivo i mogu sama smišljati svoje primjere. / Nastavnica je uvijek za rad i kreativnost. / Nastavnik mi uvijek daje razne ideje za određenu temu i potiče me na kreativnost. / Uvijek. / Nastavnica mi je ujedno i razrednica, super je, daje nam dobre savjete. / Uvijek me potiče. / Uvijek hoće izvući najbolje što joj možemo ponuditi. / Profesor me potiče na kreativnost, zadaje puno pisanih zadaća u kojima izražavamo svoju kreativnost. / Pisanje, čitanje, opcije su bezbrojne. / Profesor me potiče na kreativnost, zadaje puno pisanih

zadaca u kojima izražavamo svoju kreativnost. / Uvijek ima neke nove zanimljive ideje. / Najbolja profesorica. / Naša nas podržava u našim radovima. / Kada vidim koliko je on motiviran da nam nešto objasni, odmah i ja dobijem više želje za učenjem.

Pohvalno je što učenici prepoznaju trud nastavnika pa tako spominju da ih nastavnik potiče da rade bolje, da se nastavnici trude što bolje objasniti nastavne sadržaje i dati dobre primjere. Ističu i da im nastavnici daju kreativne savjete i ideje te da ih potiču na kreativnost. Nadalje, govore i da svoju kreativnost izražavaju pisanim zadacima. Jedan učenik tvrdi i da se njegova motivacija poveća kada vidi koliko se nastavnik trudi objasniti određene nastavne sadržaje. I u ovim je obrazloženjima vidljivo koliko je velika nastavnikova uloga u poticanju učenikove kreativnosti.

9.3. Prihvaćanje učeničkih mišljenja i novih ideja

Učenici su tvrdnju *Nastavnik hrvatskoga jezika prihvaća moja mišljenja i nove ideje* također trebali vrednovati na skali od jedan do pet, pri čemu jedan znači *nikad*, a pet *uvijek*. Više od polovice učenika, njih 23 (56 %), ovu je tvrdnju označilo odgovorom *uvijek*. Osmero učenika (19,5 %) označilo je ovu tvrdnju odgovorom *ponekad* i 8 učenika (19,5 %) odgovorom *često*, a 2 su se učenika (5 %) izjasnila odgovorom *rijetko*. Nijedan učenik (0 %) ovoj tvrdnji nije dodijelio odgovor *nikada*. Rezultati ove tvrdnje prikazani su u slici 3. Ova tvrdnja nije zahtijevala dodatna pojašnjenja učenika.

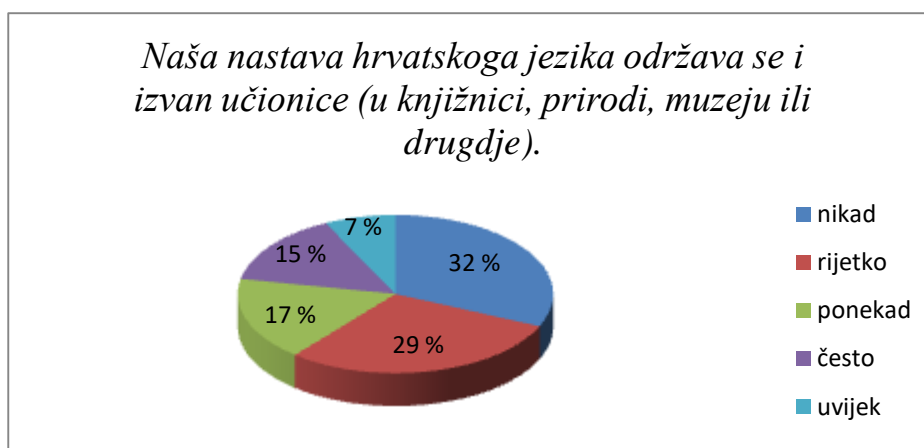
Slika 3. *Prihvaćanje učeničkih mišljenja i novih ideja*

Ranije je navedeno da nastavnik učenike treba poticati da stvaraju nove ideje, ali i dati im do znanja da je prihvatljivo činiti pogreške jer se time razvija individualnost. S jedne strane, vrlo

je zadovoljavajuće što se većina učenika osjeća da nastavnik hrvatskoga jezika uvijek prihvaća nove ideje, ali s druge je strane i zabrinjavajuće što ima učenika koji smatraju da se to rijetko događa. Takvo mišljenje ometa kreativan rad učenika.

9.4. Održavanje nastave hrvatskoga jezika izvan učionice

Tvrđnju *Naša nastava hrvatskoga jezika održava se i izvan učionice (u knjižnici, prirodi, muzeju ili drugdje)*, učenici su također trebali vrednovati na skali od jedan do pet, pri čemu jedan znači *nikad*, a pet *uvijek*. Od ukupnog broja učenika, 13 učenika (32 %) odgovorilo je da se nastava hrvatskoga jezika *nikad* ne održava izvan učionice. Gotovo jednak broj učenika, njih 12 (29 %), tvrdi da se nastava hrvatskoga jezika *rijetko* održava izvan učionice, a njih 7 (17 %) tvrdi da se nastava *ponekad* održava izvan učionice. Samo 6 učenika (15 %) tvrdi da se nastava *često* održava izvan učionice, a 3 su učenika (7 %) ovu tvrdnju označila odgovorom *uvijek*. Rezultati su prikazani slikom 4.

Slika 4. Održavanje nastave hrvatskoga jezika izvan učionice

Uz ovu se tvrdnju tražilo dodatno pojašnjenje učenika; to je učinilo njih 36 (88 %), a njihovi su odgovori prikazani u primjeru (4), (4a), (4b), (4c), (4d).

(4) *nikada*

Nastava se uvijek odvija u učionici. / Uvijek smo u učionici. / Nastava se održava samo u učionici. / Gramatiku učimo isključivo u učionici, ali povremeno posjećujemo školsku knjižnicu kada se bavimo književnošću. / Uvijek smo u razredu. / Održava se u učionici hrvatskog jezika. / Samo jedna te ista učionica. / Održava se samo u učionici. / Uvijek smo bili u učionici. / Ne održava se u navedenim. / Nikad nismo imali nastavu iz učionice.

Učenici koji su napisali obrazloženje uz odgovor *nikada* izjasnili su se da se nastava jezika uvijek odvija u učionici, a jedan od učenika dodaje i da se samo nastava književnosti ponekad održava u knjižnici. Iz nekih je učeničkih odgovora vidljivo i to da su učenici time nezadovoljni, na primjer: *Samo jedna te ista učionica.*

(4a) rijetko

Rijetko kada smo na nastavi izvan učionice. / Jako rijetko idemo negdje izvan učionice. / Ovo se rijetko događa. / Ponekad. / Odlazak u kazalište u sklopu hrvatskog jezika. / Nekada imamo nastavu u sjenici u dvorištu naše škole. / Jako rijetko imamo nastavu hrvatskog jezika izvan škole. / Par puta smo prohodali kroz Tvrđu. Osim tih par iznimaka, nastava se uvijek održava u učionici. / To nije baš često jer moramo imati dopuštenje ravnatelja da idemo negdje izvan škole ili u drugu učionicu.

U učeničkim obrazloženjima navedenima uz odgovor *rijetko* uočava se isticanje konkretnih mjesta na kojima se održala nastava hrvatskoga jezika (*Tvrđa, sjenica, kazalište*). Isto tako je zanimljiv navod jednoga učenika koji kaže da je za nastavu izvan učionice potrebno ravnateljevo dopuštenje.

(4b) ponekad

Lektira u prirodi. / Često idemo u kino. / Posjet rodnoj kući Petra Preradovića. / Ponekad imamo nastavu u knjižnici kada obrađujemo lektiru. / Nekada nemamo priliku za to, ali kada ju uhvatimo, svakako odemo pogledati predstavu ili izložbu koja se tiče nastave hrvatskog. / Ponekad imamo nastavu u knjižnici kada obrađujemo lektiru. / Nikad nismo bili u prirodi, muzeju ali u knjižnicu idemo jednom mjesečno. / Ponekad budemo u školskoj knjižnici.

Među učeničkim se odgovorima najviše ističu posjeti knjižnici i nastava u prirodi tijekom lektirnih sati. Osim toga, spominje se i odlazak u kino, na predstavu i izložbu. Jedan učenik u svome odgovoru spominje i posjet rodnoj kući Petra Preradovića. Iako su se učenici u svojim odgovorima i obrazloženjima trebali izjašnjavati o nastavi hrvatskoga jezika, vidljivo je da se njihova razmišljanja odnose na nastavu književnosti.

(4c) često

Naša nastava hrvatskoga jezika održava se i izvan učionice, većinom vremena je to u knjižnici... / Većinom u učionici, rijetko negdje drugdje. / Ne odvija se baš izvan učionice, jedino ponekad malo u knjižnici. / Posjećujemo muzej, kino... te se tako sljedeći nastavni sat odvija o tome što smo tamo saznali. / Ponekad imamo sate izvan učionice, ali nisu tako česti.

Učenici ponovno najviše spominju nastavu koja se održava u knjižnici, muzeju i kinu. Svoje odgovore nisu dodatno pojašnjavali kako bi otkrili na koji se način nastava hrvatskoga jezika na tim mjestima odvija.

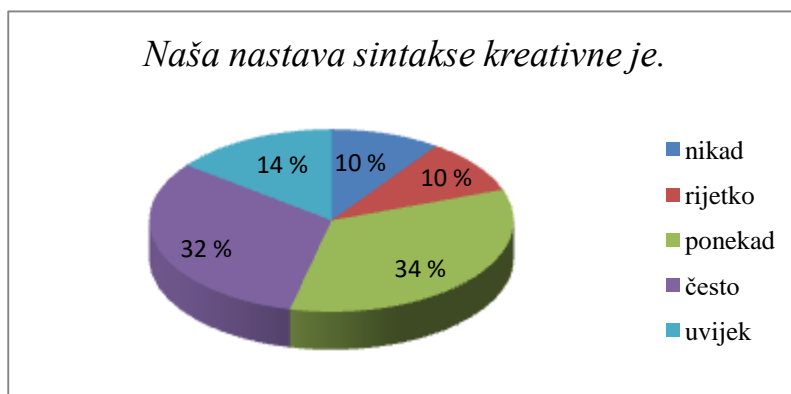
(4d) uvijek

Kada je lijepo vrijeme često izađemo u prirodu te ondje najčešće obrađujemo pjesme. / Išli smo par puta u kazalište. / Ponekad odemo u neku kulturnu ustanovu kako bismo bolje razumjeli neke dijelove gradiva i vidjeli ih u stvarnosti.

U ovim trima obrazloženjima spominje se odlazak u prirodu tijekom nastave književnosti (učenje pjesama), odlazak u kazalište i druge kulturne ustanove. Nijedan učenik nije spomenuo nastavu izvan učionice tijekom nastave jezika, učenici najčešće navode primjere s nastave književnosti i medijske kulture. Više je načina kako se nastava jezika može održati izvan učionice, primjerice odlaskom u muzej gdje će učenici pronalaziti i zapisivati različite vrste zavisnosloženih i nezavisnosloženih rečenica na tekstovnim pločama tijekom razgledavanja muzeja. Prethodno je spomenuto da se promjenom prostora može povećati motivacija i potaknuti učenička kreativnosti, stoga se, primjerice, primjenom različitih dramskih postupaka (*kipovi, pantomimska igra pogađanja*) u izvanučioničnoj nastavi itekako može ostvariti kreativnost.

9.5. Kreativnost nastave sintakse

Uz tvrdnju *Naša nastava sintakse kreativna je*, najviše je učenika dalo odgovor *ponekad*, njih 14 (34 %), a odgovor *često* dalo je 13 učenika (32 %). Da je nastava sintakse *uvijek* kreativna, smatra samo 6 učenika (14 %), a da je ona *rijetko* kreativna smatra 4 učenika (10 %). Nekoliko učenika pak smatra da nastava sintakse *nikada* nije kreativna, njih 4 (10 %), što nikako nije zanemarivo. Rezultati ove tvrdnje prikazani su slikom 5.

Slika 5. *Kreativnost nastave sintakse*

Uz ovu se tvrdnju tražilo i pojašnjenje. To je učinilo 32 učenika (76 %), a njihovi su odgovori prikazani u primjerima (5), (5a), (5b), (5c), (5d).

(5) *nikada*

Nije kreativna. / Kreativna je. / Samo učimo pravila i industrijski sve ponavljamo na zadatcima.

Obrazloženja uz odgovor nikada malobrojna su. Međutim, svakako je zanimljiv odgovor jednog učenika koji kaže da *industrijski sve ponavljamo*. Navedena sintagma vrlo kreativno govori o nekreativnoj nastavi sintakse.

(5a) rijetko

Nije kreativna. / Nastava sintakse je ogledalo nastave hrvatskog. U književnosti kreativnost potiču osebujni pisci i likovi pa bude zanimljivo bez obzira na princip "uvijek isto". Međutim kod gramatike nemate likova i radnje pa bi tu pogotovo nastava trebala biti drugačija. Ali nažalost je suprotno. Radi se uvijek na isti način i stječe se dojam da je hrvatski jezik dosadan a on to sigurno nije. / Nema nikakve kreativnosti, sve se uči na pamet. / Bila je kreativna samo kad smo lektire radili.

U navedenim se obrazloženjima posebno ističe jedno u kojemu učenik iscrpno navodi (ne)kreativnost nastave jezika uspoređujući je s nastavom književnosti. Posebno je dojmljiv učenikov komentar da je nastava sintakse ogledalo nastave hrvatskog čime pokazuje svoju osviještenost važnošću sintakse. Isto tako pokazuje razumijevanje da je za nastavu gramatike potreban dodatan trud jer sama po sebi ne može biti toliko zanimljiva kao, primjerice, nastava književnosti u kojoj već samo postojanje osebujnih pisaca i likova potiče zanimanje.

(5b) ponekad

Sintaksu rješavamo na ploči te je profesorica i rješava. / Slušamo o sintaksi i rješavamo zadatke što i nije toliko kreativno. / Ponekad mi učenici imamo mogućnost biti kreativni u rješavanju zadataka (npr. sami osmišljavamo zadanu vrstu rečenice). / Gradivo je objašnjeno na način da ga se može shvatiti. / Voljela bih više rada u grupama. / Nastavnica nam daje primjere koje jedan po jedan učenik rješava. / Nastava nije baš bila kreativna, već smo samo obrađivali gradivo. / Nismo imali mnogo kreativnih zadataka. / Većinom nije, jer profesorica zadaje puno podjednakih rečenica sličnog tipa. / Ponekad. / Ponekad nešto kreativno radimo.

I u ovim se obrazloženjima, uz odgovor *ponekad*, uglavnom iščitavaju općenita razmišljanja, ali i konkretan primjer: *sami osmišljavamo zadanu vrstu rečenice*. Također se ponovno spominje želja za skupinskim radom. Učenici uočavaju i zadavanje *puno podjednakih rečenica sličnog tipa* što karakteriziraju nekreativnim kao i nastavničinu dominantnu ulogu: *Sintaksu rješavamo na ploči te je profesorica i rješava*.

(5c) često

Možemo koristiti vlastite primjere te kroz brojne aplikacije i načine obrađivati gradivo. / Uglavnom radimo nešto zanimljivo. / Naša nastava sintakse je kreativna, nastavu sintakse obično odrađujemo u skupinama ili u parovima te zajedno istražujemo nove pojmove koji su vezani uz ovu granu gramatike. / Dosta je kreativna. / Profesorica se trudi i često uvodi nove metode učenja (npr. igre). / Gradivo sintakse učimo i prolazimo kroz kvizove itd... / Većinom je kreativna. / Uglavnom je kreativna. / Vrlo je zanimljivo.

Učenička obrazloženja potvrđuju da nastava sintakse može biti kreativna. To se osobito vidi u njihovim navodima kvizova, igri, mobilnih aplikacija te skupinskoga rada i rada u paru. Jedan učenik spominje i da učenici mogu navoditi vlastite primjere, što je osobito važno u razvoju divergentnog mišljenja. U jednom se odgovoru uočava prepoznavanje nastavnikova truda u ostvarivanju kreativnosti u nastavi sintakse i to *novim metodama učenja, (npr. igre)*.

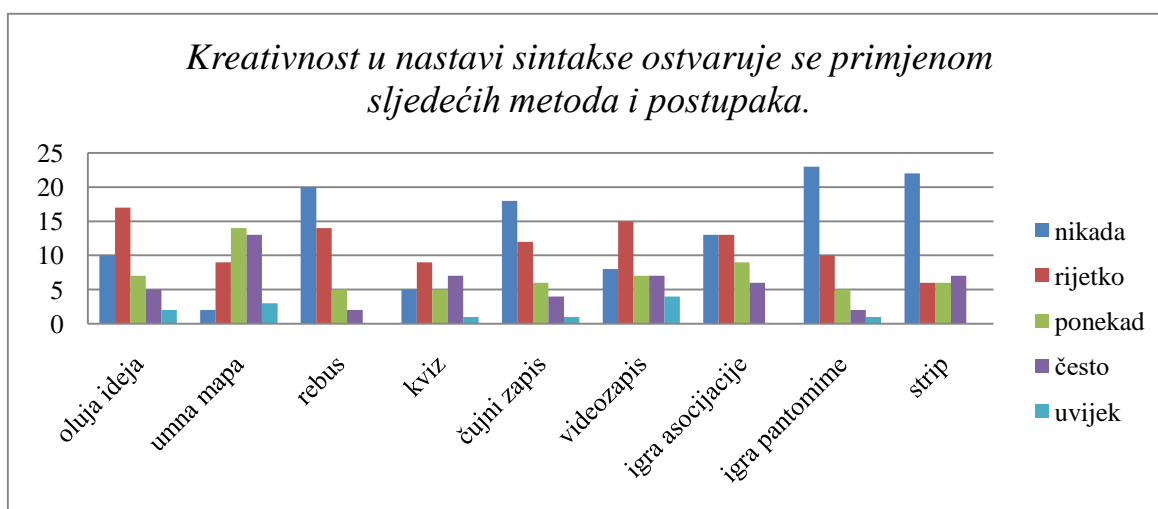
(5d) uvijek

Učimo uz razne radionice i kreativne zadatke. / Koristimo kreativne načine za obradu iste. / Zanimljiva je. / Uvijek dobivamo kreativne zadatke koji su za naše samovredovanje. / Nastavnik se trudi prikazati gradivo slikovito i na najzanimljiviji mogući način objašnjava zadanu lekciju.

Učenici koji tvrde da je nastava sintakse uvijek kreativna to potvrđuju govoreći da se na nastavi sintakse *uči uz razne radionice i kreativne zadatke* te zadatke za samovredovanje. Iznimno je pohvalno što učenici ovladavaju terminologijom te što prepoznaju i cijene trud svojih nastavnika. Iz učeničkih se odgovora da zaključiti da se neki nastavnici zaista trude učiniti nastavu sintakse kreativnom primjenjujući različite oblike rada, nastavne metode i postupke, ali i da ima onih koji stalno primjenjuju iste načine rada što zasigurno nije motivirajuće za učenike.

9.6. Primjena različitih metoda i postupaka u nastavi sintakse

Glede tvrdnje *Kreativnost u nastavi sintakse ostvaruje se primjenom sljedećih metoda i postupaka*, učenicima je ponuđeno devet različitih metoda i postupaka o čijoj se čestotnosti uporabe u nastavi sintakse trebaju izjasniti ocjenom na skali od jedan do pet, pri čemu jedan ima značenje *nikad*, dva *rijetko*, tri *ponekad*, četiri *često* i pet *uvijek*. Od učenika se tražilo izjašnjavanje o čestotnosti uporabe oluje ideja, umne mape, rebusa, kviza, čujnog zapisa, videozapisa, igre asocijacije, igre pantomime i stripa u nastavi sintakse. Rezultati su prikazani u slici 6.

Slika 6. Primjena različitih metoda i postupaka u nastavi sintakse

Uz **oluju ideja**, najviše učenika pridružilo je odgovor *rijetko*, njih 17 (42 %). Od ukupnog broja učenika, 10 učenika (24 %) tvrdi da se oluja ideja *nikada* ne primjenjuje u nastavi sintakse, a 7 učenika (17 %) tvrdi da se *ponekad* primjenjuje. Nadalje, 5 učenika (12 %) smatra da se oluja ideja *često* primjenjuje u nastavi sintakse, a 2 učenika (5%) tvrde da se ona *uvijek* primjenjuje.

Najviše učenika, njih 14 (34 %), smatra da se **umna mapa** *ponekad* primjenjuje u nastavi sintakse hrvatskoga jezika. Odgovor *često* odabralo je 13 učenika (32 %), a odgovor *rijetko* 9 učenika (22 %). Ukupno 3 učenika (7 %) tvrde da se umna mapa *uvijek* primjenjuje u nastavi sintakse, a 2 učenika (5 %) smatraju da se ona *nikada* ne primjenjuje.

Što se tiče **rebusa**, čak 20 učenika (49 %) tvrdi da se on *nikada* ne primjenjuje u nastavi sintakse, a njih 14 (34 %) smatra da se on *rijetko* primjenjuje. Petero je učenika odabralo odgovor *ponekad* (12 %), a 2 su učenika (5 %) odabrala odgovor *često*. Nijedan učenik nije odabrao odgovor *uvijek*. Ovakvi rezultati prikazuju da nastavnici „ne posežu“ za rebusom u nastavi sintakse, iako je to metodički postupak koji uvelike potiče kreativnost i divergentno mišljenje.

Kada je riječ o kvizu, najveći je broj ispitanih učenika odabrao odgovor *ponekad*, njih 19 ili 47 %. Odgovor *rijetko* odabralo je 9 učenika (22 %), a njih 7 (17 %) smatra da se kviz *često* primjenjuje. Petero učenika (12 %) tvrdi da se on *nikada* ne primjenjuje, a jedan učenik (2 %) pak smatra da se on *uvijek* primjenjuje. Također, može se zapaziti da su učenici u svojim odgovorima u anketi često spominjali kviz u kontekstu kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika, odnosno sintakse.

Zanimljivi odgovori dobiveni su za čestotnost primjene **čujnog zapisa**. Čak 18 učenika (44 %) smatra da se on *nikada* ne primjenjuje, a 12 učenika (29 %) tvrdi da se *rijetko* primjenjuje. Odgovor *ponekad* odabralo je 6 učenika (15 %), a odgovor *često* odabrala su 4 učenika (10 %). Jedan učenik (2 %) pak tvrdi da se čujni zapis *uvijek* primjenjuje u nastavi sintakse. Širok je spektar čujnih zapisa kojima bi se moglo naći mjesta u nastavi sintakse i zbog toga učenički odgovori ne bi trebali biti ovakvi. Gotovo se svaki čujni zapis može primijeniti u nastavi sintakse; na primjer: učenici mogu slušati različite hrvatske dijalekte te ih uspoređivati sa standardnim govorom.

Primjena **videozapisa** u nastavi sintakse pokazala se *rijetkim* prema učeničkim odgovorima, taj je odgovor odabralo 15 ispitanih učenika (37 %). Od ukupnog broja učenika, njih 8 (19 %)

tvrdi da se on *nikada* ne primjenjuje u nastavi sintakse, a 7 učenika (17 %) smatra da se on *ponekad* primjenjuje. Nadalje, 7 učenika (17 %) smatra i da se videozapis *često* primjenjuje, a njih 4 (10 %) da se *uvijek* primjenjuje.

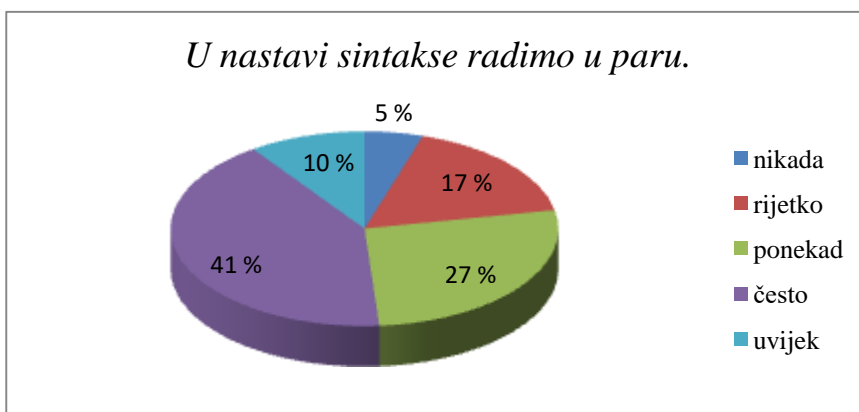
Čestotnost **igre asocijacije** u nastavi sintakse pokazala se dvojakom prema učeničkim odgovorima. Odgovore *nikad* i *rijetko* odabralo je po 13 učenika (32 %), odgovor *ponekad* 9 učenika (22 %), a odgovor *često* 6 (14 %) učenika. Nijedan učenik nije odabrao odgovor *uvijek*. Time se može zaključiti da je i igra asocijacije zanemaren metodički postupak u nastavi sintakse.

Više od polovice ispitanih učenika, njih 23 (56 %), tvrdi da se **igra pantomime** *nikada* ne primjenjuje u nastavi sintakse. Da se ona *rijetko* primjenjuje smatra 10 učenika (24 %), a 5 učenika (12 %) pak smatra da se *ponekad* primjenjuje. Samo 2 učenika (5 %) tvrde da se *često* primjenjuje, a tek 1 učenik (3 %) tvrdi da se igra pantomime *uvijek* primjenjuje u nastavi sintakse.

Prema većini učeničkih odgovora, **strip** se *nikada* ne primjenjuje u nastavi sintakse; tako tvrdi njih 22 (54 %). Ipak, 7 učenika (17 %) tvrdi da se strip *često* primjenjuje, a njih 6 (14,5 %) smatra da se on *ponekad* primjenjuje. Isto tako, 6 (14,5 %) učenika smatra da se on *rijetko* primjenjuje, a nijedan učenik ne smatra da se strip *uvijek* primjenjuje u nastavi sintakse.

9.7. Rad u paru u nastavi sintakse

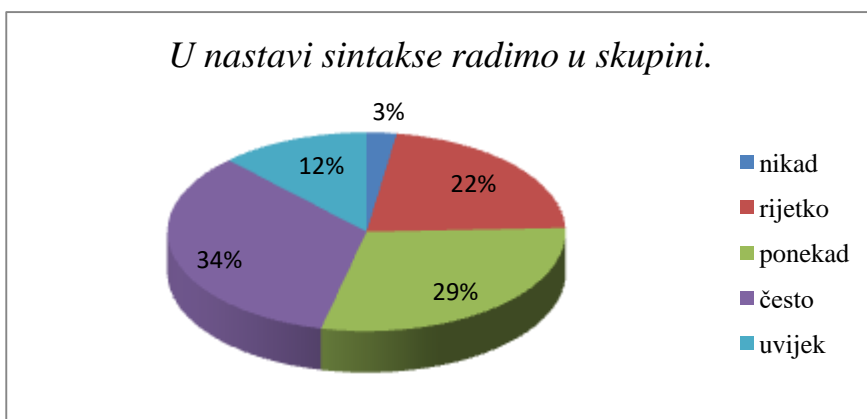
Uz tvrdnju *U nastavi sintakse radimo u paru*, najviše je učenika pridružilo odgovor *često*, njih 17 (41 %). Nešto manji broj učenika, njih 11 (27 %) odabralo je odgovor *ponekad*. Odgovor *rijetko* odabralo je 7 učenika (17 %), odgovor *uvijek* odabrala su 4 učenika (10 %), a odgovor *nikad* odabrala su 2 učenika (5 %). Rezultati su prikazani u slici 7.

Slika 7. Rad u paru u nastavi sintakse

9.8. Skupinski rad u nastavi sintakse

Za tvrdnju *U nastavi sintakse radimo u skupini*, najviše je učenika odabralo odgovor *često*, njih 14 (34 %). Odgovor *ponekad* odabralo je 12 učenika (29 %), a odgovor *rijetko* odabralo je 9 učenika (22 %). Odgovorom *uvijek* izjasnilo se 5 učenika (12 %), a odgovorom *nikada* izjasnio se 1 učenik (3 %).

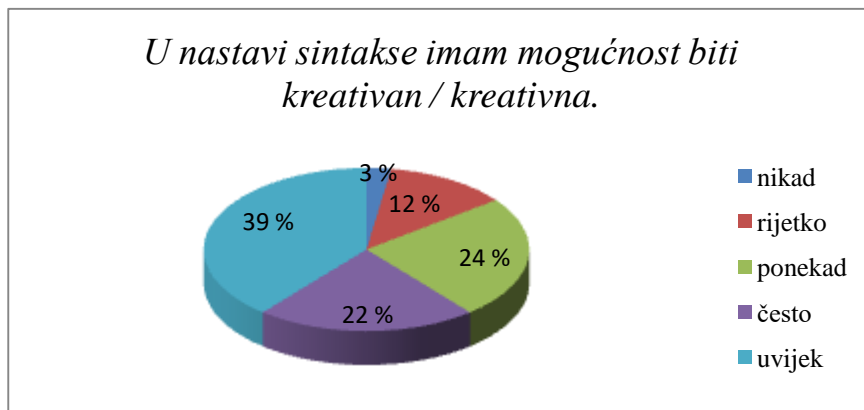

Slika 8. Oblik skupinskoga rada u nastavi sintakse

9.9. Mogućnost kreativnog izražavanja učenika u nastavi sintakse

Što se tiče posljednje tvrdnje, *U nastavi sintakse imam mogućnost biti kreativan/kreativna*, njih 16 (39 %) tvrdi da *uvijek* imaju mogućnost biti kreativni u nastavi

sintakse. Nadalje, 10 učenika smatra da *ponekad* imaju mogućnost kreativno se izraziti u nastavi sintakse (24 %), a da za to *često* imaju priliku smatra 9 učenika (22 %). Odgovor *rijetko* izabralo je 5 učenika (12 %), a odgovor *nikada* izabrao je 1 učenik (3 %). Iako su učenici dali raznolike odgovore na tvrdnje o kreativnosti u nastavi sintakse, vrlo je pohvalno da najveći broj učenika ipak smatra da uvijek ima mogućnost kreativno se izraziti u nastavi sintakse. Rezultati su prikazani u slici 9.

Slika 9. *Mogućnost kreativnog izražavanja učenika u nastavi sintakse*

10. Zaključak

U ovome se radu govorilo o kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika s naglaskom na nastavu sintakse. Cilj je ovoga rada bio razložiti pojam kreativnosti te ispitati kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika s osobitim obzirom na nastavu sintakse. Nastava u školi jedinstven je proces te zbog toga škola ima veliku ulogu u razvoju kreativnosti. Nastavnici i učenici uvelike mogu doprinijeti razvoju učeničke kreativnosti; nastavnik mora primjenjivati različite metode i načine rada, inspirirati i poticati učenike, prihvaćati različita mišljenja i ideje te surađivati s učenicima. Od učenika se očekuje aktivna uloga u nastavi; on treba istraživati, surađivati, iskazivati svoje stavove i sudjelovati u čitavom nastavnom procesu. Osim učenika i nastavnika, razvoju učeničke kreativnosti doprinose i brojni drugi čimbenici. Opušteni razredni ugođaj povećat će učeničke rezultate jer će se oni tada osjećati slobodnima izraziti svoje ideje i mišljenja, dok će strah od neuspjeha tada biti izostavljen. Primjena različitih oblika rada u nastavi potiče učenike na samoučenje i istraživanje, a primjena različitih izvora omogućuje brojne stvaralačke aktivnosti. Nadalje, problemsko-stvaralački sustav i ERR sustav dva su sustava koja se ističu u poticanju učeničke kreativnosti. Učenik je u problemsko-stvaralačkom sustavu istraživač koji samostalno istražuje o problemskom pitanju te donosi kritičku procjenu, a ERR sustav brojnim metodičkim postupcima potiče kritičko mišljenje učenika.

Provedeno istraživanje imalo je za cilj utvrditi ostvaruje li se u nastavnoj praksi kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika, posebno u nastavi sintakse te kojim se metodičkim postupcima i socijalnim oblicima rada to postiže. Rezultati istraživanja pokazali su raznolika rješenja.

S jedne strane, prema većini učeničkih odgovora, nastava je hrvatskoga jezika često kreativna. Primjena različitih oblika rada pokazala se čestom u nastavi hrvatskoga jezika; ispitani učenici često su hvalili primjenu skupinskoga rada. O ulozi nastavnika u poticanju kreativnosti, učenici su imali najviše riječi hvale; mnogo je ispitanih učenika istaknulo da ih nastavnik uvijek potiče na kreativnost te da se trudi nastavne sadržaje učiniti zanimljivijima. Među učeničkim se odgovorima istaknula i česta primjena istraživačkih zadataka, zadataka za samovrednovanje te česta primjena kvizova, igri i mobilnih aplikacija čime se može zaključiti da nastavnici primjenjuju različite metode i načine rada kako bi nastavu hrvatskoga jezika učinili što zanimljivijom.

S druge strane, prema učeničkim je odgovorima problem što nastavnici stalno posežu za istim metodičkim postupcima, oblicima i načinima rada. Može se zaključiti da nastavnici potiču

učenike na kreativnost, ali da bi svoju nastavu trebali učiniti raznovrsnijom kako bi učenička motivacija bila veća, a kreativnost razvijenija. Prema učeničkim odgovorima, najviše prostora za napredak ima u organiziranju nastave hrvatskoga jezika izvan učionice jer je najviše učenika tvrdilo da se nastava hrvatskoga jezika nikada ne održava izvan učionice. Primjenom navedenoga, učenici bi se osjećali motiviranijima, a nastava sintakse hrvatskoga jezika i nastava hrvatskoga jezika općenito bila bi kreativnija.

Zbog raznolikosti učeničkih odgovora, ova problematika i dalje treba biti predmetom istraživanja. U teorijskome dijelu rada nabrojani su mnogi metodički i dramski postupci čija se primjena može istražiti te se također može istražiti čestotnost primjene spomenutih metodičkih sustava. Nadalje, svaka od postavljenih tvrdnji u anketi mogla bi se i dublje istražiti što će svakako pomoći nastavnicima u planiranju što kreativnije, a samim time i uspješnije nastave hrvatskoga jezika.

11. Literatura:

1. Bjedov, Vesna. 2009. *Prihvaćenost novoga poretka poučavanja padeža*. Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, 1 (7), 24-58.
2. Bjedov, Vesna. 2019. *Učenik u nastavi hrvatskoga jezika*. Matica hrvatska Ogranak Osijek. Osijek.
3. Bognar, Branko. 2010. *Škola koja razvija kreativnost*. Pristup ostvaren: 20.4.2020. <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwic06q1o7jpAhXOAewKHRKdCR8QFjAAegQIBhAB&url=http%3A%2F%2Fwww.nastavnic.govodstvo.net%2Findex.php%2Fliteratura%2Fcategory%2F9-kreativnost%3Fdownload%3D81%3Akola-koja-razvija-kreativnost&usg=AOvVaw32TmWmljZhoBU40ZAq9aGa>
4. Bognar, Ladislav, Somolanji, Iva, 2008. *Kreativnost u osnovnoškolskim uvjetima*. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 54 (19), 87-94.
5. Bognar, Ladislav. 1999. *Metodika odgoja*. Sveučilište Josipa Jurja Štrossmajera u Osijeku: Pedagoški fakultet. Osijek.
6. Bognar, Ladislav. 2012. *Kreativnost u nastavi*. Napredak : Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 153 (1), 9-20.
7. Brüning, Ludger, Saum, Tobias. 2008. *Suradničkim učenjem do uspješne nastave. Kako aktivirati učenike i potaknuti ih na suradnju*. Naklada Kosinj. Zagreb.
8. Dvornik, Dijana. 2014. *Vođeno čitanje i čitanje s predviđanjem u praktičnoj primjeni*. Hrvatski: časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture, 12 (1), 9-25.
9. Gazibara, Senka, Simel, Sanja. 2013. *Kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika*. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, 59 (29), 188-204.
10. Ivančić, Gordana. 2009. *Kreativni postupci u planiranju nastavnog procesa*. U: Bognar, Ladislav, ur. Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju:Knjiga radova – Priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje. Zagreb. Profil. 199-212.
11. Ivon, Katarina, Vrsaljko, Slavica. 2009. *Poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti*. Magistra Iadertina, 4 (1), 145-157.
12. Jukić, Renata, 2010. *Metodički stil i takt nastavnika kao poticaj kreativnosti učenika*. Pedagogijska istraživanja, 7 (2), 291-303.

13. Leitkam, Ivana. 2009. *Poticanje kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika*. U: Bognar, Ladislav, ur. *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju: Knjiga radova – Priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje*. Zagreb. Profil. 154-170.
14. Lekić, Ksenija, Migliaccio-Čučak, Norma, Radetić-Ivetić, Jadranka, Stanić, Dragica, Turkulin-Horvat, Marta, Vilić-Kolobarić, Ksenija. 2007. *Igram se, a učim. Dramski postupci u razrednoj nastavi*. Hrvatski centar za dramski odgoj. Zagreb.
15. Mattes, Wolfgang. 2007. *Nastavne metode: 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*. Naklada Ljevak. Zagreb.
16. Narodne novine. 2019. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*. NN 10/2019. Zagreb: Narodne novine, d.d. Pristup ostvaren: 29.7.2020. <https://mvinfo.hr/file/articleAttachment/file/odluka-o-donosanju-kurikuluma-za-nastavni-predmet-hrvatski-jezik-za-osnovne-skole-i-gimnazije-u-republici-hrvatskoj.pdf?fbclid=IwAR3koyLWY5clT8KTAjKY3pFr2Ps5eenRnmiYu-JkiVvcd-Wdlck9uVbDkcM>
17. *Nastavni programi za gimnazije*. 1995. Zagreb: Glasnik Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske. Pristup ostvaren: 31.8.2020. http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf
18. Paulus Paul, Nijstad Bernard. 2003. *Group Creativity*. Oxford University Press. New York.
19. Peko, Anđelka, Pintarić, Ana. 1999. *Uvod u didaktiku hrvatskog jezika*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera: Pedagoški fakultet Osijek. Osijek.
20. Perić Kraljik, Mira. 2009. *Kreativne lutkarske igre u nastavi*. U: Bognar, Ladislav, ur. *Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju*. Zagreb. Profil. 142-149.
21. Perić, Branka. 2015. *Kreativnost u nastavi*. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 61 (1), 145-150.
22. Rosandić, Dragutin, Rosandić, Irena. 1996. *Hrvatski jezik u srednjoškolskoj nastavi*. Školske novine. Zagreb.
23. Sawyer, Robert Keith. 2006. *Explaining Creativity: The Science of Human Innovation*. Oxford University Press. New York.
24. Silić, Josip, Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Školska knjiga. Zagreb.
25. Stevanović, Marko. 1986. *Kreativnost nastavnika i učenika*. Istarska naklada. Pula.
26. Stevanović, Marko. 2003. *Modeli kreativne nastave*. Andromeda. Rijeka.
27. Tan, Ai-Girl. 2007. *Creativity: A Handbook for Teachers*. World Scientific Publishing. Singapore.

28. Težak, Stjepko. 1996. *Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
29. Vican, Dijana, Milanović Litre, Ivan. 2006. Nastavni plan i program za osnovnu školu. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Pristup ostvaren: 16.6.2020.
<https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/129147.htm?fbclid=IwAR2PhvRgh2XKQfYrDb3urBaWHRgwU2W1tvnZWiklcjPj8pGZaNGSV16fH0o>
30. Załona, Zdzisława. 2009. *Creative Approach towards Teacher Training*. U: Bognar, Ladislav, ur. Poticanje stvaralaštva u odgoju i obrazovanju:Knjiga radova – Priručnik za sadašnje i buduće učiteljice i učitelje. Zagreb. Profil. 61-67.

12. Prilozi

Prilog 1. – upitnik za učenike

Poštovani učenici,
za potrebe svojega diplomskog rada naslovljenog *Kreativnost u nastavi hrvatskog jezika s naglaskom na nastavu sintakse* provodim istraživanje anketiranjem učenika osnovne i srednje škole. Ljubazno vas molim, ispunite anketu u nastavku odgovarajući iskreno. Anketa je u potpunosti anonimna, a vaši odgovori bit će korišteni samo u znanstvene svrhe.

Pojašnjenje: pojam *hrvatski jezik* odnosi se na nastavu jezika, odnosno gramatike, a pojam *sintaksa* označuje granu gramatike koja proučava ustrojstva veća od riječi: spojeve riječi, sintagme, rečenice i tekst.

Najljepša hvala na suradnji!

Monika Fabijanac, studentica druge godine diplomskoga studija
Hrvatskoga jezika i književnosti i Engleskoga jezika i književnosti
na Filozofskom fakultetu u Osijeku

Molim, zaokružite svoj spol. M Ž

Napišite naziv svoje škole. _____

Napišite razred koji pohađate. _____

Sljedeća četiri pitanja odnose se na nastavu *hrvatskoga jezika*, odnosno na nastavu gramatike.

1. Naša nastava hrvatskoga jezika kreativna je. Molim, zaokružite odgovor.

1	2	3	4	5
nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek

Molim, obrazložite svoj odgovor.

2. Nastavnik hrvatskoga jezika potiče me na kreativnost. Molim, zaokružite odgovor.

1	2	3	4	5
nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek

Molim, obrazložite svoj odgovor.

3. Nastavnik hrvatskoga jezika prihvaća moja mišljenja i nove ideje. Molim, zaokružite odgovor.

1 2 3 4 5
nikad rijetko ponekad često uvijek

4. Naša nastava hrvatskoga jezika održava se i izvan učionice (u knjižnici, prirodi, muzeju ili drugdje). Molim, zaokružite odgovor.

1 2 3 4 5
nikad rijetko ponekad često uvijek

Molim, obrazložite svoj odgovor.

Sljedećih pet pitanja odnosise na nastavu *sintakse* – granu gramatike koja proučava ustrojstva veća od spojeva riječi: spojeve riječi, sintagme, rečenice i tekst.

5. Naša nastava sintakse kreativna je. Molim, zaokružite odgovor.

1 2 3 4 5
nikad rijetko ponekad često uvijek

Molim, obrazložite svoj odgovor.

6. Kreativnost u nastavi sintakse ostvaruje se primjenom sljedećih postupaka:

(Uputa: Za svaki navedeni postupak odaberite ponuđeni odgovor stavljajući znak x.)

	nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek
oluja ideja					
umna mapa					
rebus					

kviz					
čujni zapis					
videozapis					
igra asocijacije					
igra pantomime					
strip					

7. U nastavi sintakse radimo u paru. Molim, zaokružite odgovor.

1 2 3 4 5
nikad rijetko ponekad često uvijek

8. U nastavi sintakse radimo u skupini. Molim, zaokružite odgovor.

1 2 3 4 5
nikad rijetko ponekad često uvijek

9. U nastavi sintakse imam mogućnost biti kreativan / kreativna. Molim, zaokružite odgovor.

1 2 3 4 5
nikad rijetko ponekad često uvijek